

Kavikalpadruma

MAJUNDARA'S SERIES.

KAVIKALPADRUMA

BY

VOPADEVA GOSWAMI,

EDITED

BY

BARADĀ PRASĀDA MAJUNDĀRA.

कविकल्पद्रुमः ।

महामहोपाध्याय श्रीवोपदेवगोस्वामिविरचितो

धातुग्रन्थः ।

परिभाषाटीकासमेतः ।

श्रीवरदाप्रसादमजुन्दारेण प्रकाशितः ।

CALCUTTA :

PRINTED AND PUBLISHED BY B. P. M. AT

B. P. M's PRESS.

No. 22, Jhamapooker Lane.

1876.

Price Eight Annas.

मूल्यं सहाष्टम् ।

To be had at Majundara's Depository, No, 54/2 College street, Calcutta.

कालकादेवी पोस्ट नां २ मुंबई.
MAJUNDARA'S SERIES.

KAVIKALPADRUMA

BY

VOPADEVA GOSWAMI.

EDITED

BY

BARADÁ PRASADÁ MAJUNDARA.

कविकल्पद्रुमः ।

महामहोपाध्यायश्रीवोपदेवगोस्वामिविरचिते

धातुग्रन्थः ।

परिभाषाटीकासमेतः ।

श्रीवरदाप्रसादमजुन्दारेण प्रकाशितः ।

CALCUTTA :

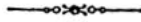
PRINTED AND PUBLISHED BY B. P. M. AS

B. P. M's PRESS.

No. 22 Jhamapooker Lane,

1876.

कविकल्पद्रुमः ।

शब्दाकरकरग्राममर्थमण्डलमण्डलम् ।

ज्ञानात्मानमनाद्यन्तमादित्यं तमुपास्महे ॥

श्रीवोपदेवो धातुपाठं चिकीर्षुः प्रारिञ्चितसमाप्रवे शिष्टाचारप्राप्तं
मङ्गलमाचरति शब्दाकरेत्यादि । तं प्रसिद्धमादित्यम् उपास्महे सेवामहे
वयमिति शेषः । तच्छब्दोऽत्र प्रसिद्धार्थकत्वात् यच्छब्दं नापेक्षते तथाच
“तं केशपाशं प्रसमीक्ष्य कुर्युर्वालप्रियत्वं शिथिलं चमर्य ” इति कालि-
दासः । अन्योत्कर्षस्थापनायादित्यस्य अन्यस्वरूपतां प्रतिपादयन् विशेष-
णान्याह शब्दाकरेत्यादि । शब्दानामाकरा उत्पत्तिस्थानानि धातव इति
यावत् तएव करग्रामः किरणसमूहो यस्य तम् अर्थानां मण्डलं समूहो
मण्डलं यस्य तम् । तथाच “स्यान्मण्डलं द्वादशराजको च देशे समूहे
ऽपि च चक्रवाङ्” इति विश्वप्रकाशः । ज्ञानमात्मा यस्य तं न विद्येते
आद्यान्तौ यस्य तं नित्यमित्यर्थः । पक्षे तं प्रसिद्धं पूर्वतरधातुपन्यम्
उपास्महे आदित्यं सूर्य्यमिव इति लुप्रोपसा । “अयमुदयति रुद्रा-
भञ्जनः पद्मिनीना” मित्यादिवदसाधारणविशेषणैर्विशेष्योपस्थितिर्भव-
तीति तादृशविशेषणान्याह शब्दाकरेत्यादि । शब्दाकराः करग्राम इव
यस्य तम् अर्थमण्डलं मण्डलमिव यस्य तम् उभयत्र लुप्रोपसा । ज्ञानात्मा-
नमिति ज्ञायते अनेनेति ज्ञानं ज्ञानसाधनं तदेव आत्मा यस्य तम् अना-
द्यन्तमिति वेदाङ्गत्वान्नित्यमित्यर्थः ।

इन्द्रश्चन्द्रः काशकृत्क्षा पिशली शाकटायनः ।

पाणिन्यमरजैनेन्द्रा जयन्त्यष्टादिशाब्दिकाः ॥

सर्वेषां प्रवृत्त्यर्थम् आदिशाब्दिकानां मतमालोक्य क्रियत, इति

वक्तव्ये आदौ जयशब्दपूर्वकं तन्नामानि संगृह्णाति “जेस्तुवन्वोस्तिवन्ती”
इति वक्तव्यादन्तुस्थाने अन्तिः जययुक्ता भवन्तु इत्यर्थः ।

मतानि तेषामालोक्य सर्वसाधारणः स्फुटः ।

धातुपाठः स्वदाद्याद्यक्रमादन्तादिमक्रमः ।

कविकल्पद्रुमो नाम पद्यैर्निष्पाद्यतेऽत च ।

धातवः पठिताः पाठसूत्रलोकागमस्थिताः ॥

अथ ग्रन्थस्वरूपं निरूपयति मतानीति । तेषामष्टानां मतानि
ग्रन्थालोक्य पद्यैः श्लोकैः कविकल्पद्रुमो नाम धातुपाठो निष्पाद्यते
क्रियते भवेति यावत् । सर्वेषां प्रवृत्तये विशेषणान्याह सर्वसाधारण
इत्यादि । सर्वेषां साधारणः समानः सर्वसम्मतत्वात् । सर्वशब्दस्तिह
वङ्गवादिपरः तेन कञ् कृतावित्यादीनां केनचिदग्रन्थमानानामपि वङ्ग-
वादिसम्मतत्वादिहोपन्यासः कुङ् गत्यामित्यादीनाञ्च केनचिन्न्यमानाना-
मपि वङ्गवाद्यसम्मतत्वाद्दर्जनमिति । स्फुटो व्यक्तः । धातवः पद्यन्ते-
ऽस्मिन्निति धातुपाठो ग्रन्थः । अत आद्यो येषां ते अदाद्याः ते आद्या
यस्मिन् सोऽदाद्याद्यः स चासौ क्रमचेति अदाद्याद्यक्रमः सुष्ठु अदा-
द्याद्यक्रमो यस्मिन् स स्वदाद्याद्यक्रमः । अत अन्तो येषां ते अदन्ताः ते
आदिमा यस्मिन् सोऽदन्तादिमः अदन्तादिमः क्रमो यस्मिन् धातुपाठे स
तथा पश्चात् कर्मधारयः । अकाराद्यादिधातुक्रमेणाकारान्तादिधातवो
वक्तव्या इत्यर्थः । अत्रापि सुशब्दोपादानात् सजातीयमध्ये विजातीयो
न पाद्य इत्यधिककौशलमिह बोध्यं । यत्तु “अथ क्लिदघमङ् चेति क्लिद-
क्लिदिजङ् रुदि” इत्येतयोर्मध्ये कदादीनां पठनं तत् क्लिदि तु रोदने
आह्वाने इत्यस्मादादौ “क्लिदिजङ् रुदीति” पृथग्वाक्यगौरवभयात् ।
एवं “स्तृजस्तृताविति स्तृस्तृन् प्रीतिरक्षाप्राणने” इत्येतयोर्मध्ये स्मादीनां
पाठेऽपि बोध्यम् । कवीनां परस्मैपदादिप्रमाणलिङ्गानां तत्तद्वाटत्वेन
कल्पद्रुम इवेति कविकल्पद्रुमः । नामेत्यव्ययम् । अभिधेयमाह अत्र
चेति । अत्र ग्रन्थे पाठसूत्रलोकागमेषु स्थिताश्चतुर्विधा धातवः पठिताः
पठितमारब्धाः आदिकर्मणि क्तः साङ्गोपाङ्गैरिहोदिता इत्यमरोक्तवत् ।
पाठस्थिताः पूर्वोक्तार्थानां धातुपाठेषु स्थिताः भवतिपचर्तीत्यादयः ।

सूत्रस्थिता धातुपाठेषु न दृष्टाः स्तम्भोतिस्तम्भोतीत्यादयः । लोकास्थिता धातुपाठेषु सूत्रेषु च न दृष्टा महाकविप्रयोगेषु दृष्टाः प्रेङ्गोलयत्यान्दो-
लयतीत्यादयः । आगमैस्थिता भाषाविषयेषु धातुपाठसूत्रलोकेषु न दृष्टा वेदेष्वेव प्रयुक्ता जगति चकेतीत्यादयः ।

पदानिङ्वेङ्ङ्विकरणाद्यनुबन्धगणोदितम् ।

कर्मोच्चारणमात्रेण स्पष्टमतानुबन्धतः ।

प्रयोजनमाह पदेति । पदे परस्मैपदात्मनेपदे । अनिट् इमोऽभावः वेट् इमो विकल्पः । विकरणाः षष्प्यनादयः । आदिशब्दात् यजादि-
भ्वादीनां ग्रहणम् अनुबन्धाश्च गणाश्च तैरुदितम् अनुबन्धगणोदितम् । अत्र अन्ये अनुबन्धोदितं पदानिङ्वेङ्ङ्विकरणादि कर्म अनुबन्धतः स्पष्टं
गणोदितं कर्म उच्चारणमात्रेण गणोच्चारणमात्रेण स्पष्टमिति व्युत्क्रमे-
णान्वयः । यथा औगम्ल गत्यामित्यत्र इमोऽभावः आं ङःप्रत्ययानु-
बन्धोदितः । स्वादित्वं परस्मैपदञ्च विशेषविधानाभावात् गणोदितमिति ।

परोऽनुबन्धः पूर्वेषामेकवाक्यस्थधातुषु ।

नान्नेङितानुबन्धेषु न परेषाञ्च मध्यमः ॥

अथ परिभाषा भाष्यते पर इति । वाक्यसर्गकथनपर्यन्तम्, एक-
वाक्यस्थितधातुषु परः परधातुपरस्योऽनुबन्धः पूर्वतरेण सम्बन्धाभावेऽपि
पूर्वेषां सर्वेषामित्यर्थः । यथा टीक टिकटौकलौकतिकण्डः गत्यामित्यत्र
ककारणकारौ सर्वेषामिति । “आन्नेङितं द्विस्त्रिरुक्तं” मित्यमरः ।
पुनरुक्तैकानुबन्धेषु धातुषु नेयं व्यवस्था । तथाच ऋषत्क ऋष तञ्
जान्नावित्यत्र तकारस्य पुनरुक्तत्वात् जकारो न पूर्वस्य । न परेषाञ्च
मध्यमः । मध्यमो धातुद्वयमध्यवर्ती अनुबन्धो ह्याभ्यां सम्बन्धेऽपि न
परस्य यथा ऋषत्क ऋष तञ्जान्नावित्यत्र ककारो न परस्य ।

अत्राकारः सुखार्थोऽथानिष्ठाभावादिकर्मवेट् ।

द्वैग्वानीरनिङ्निष्ठ, उः ज्ञावेदूस्तु वेट्क, ऋः ।

चङग्रहस्तो, ऽथ ऋर्वा, लृङ्ङ्वानिर्वाथ एः सिचि ।

अट्द्विरैर्यजादिः स्यादोर्निष्ठातन, औरनिट् ।

कशुरादिः, किस्तु वा गः क्य्रादि, गिः खादिरप्यपूः ।
 स त्वादि, र्घा रुदादि, ड्खड्खान् कर्त्तरि, आत्मने ।
 जो ज्वलाद्यो, जिरद्यक्त, टुः सायु, डु स्त्रिमग्युतः
 राः फणादि, सस्त्वदन्तो, दस्तनादि, ध्रुधादिकः ।
 नः स्वादिः, पो मुचादि, भः शमादि, मीणिचीखमोः ।
 दीर्घावा, णिचि ह्रस्वो, मिर्वा, दिवाद्यीष्वादादिकः ।
 लुः स्वपादिश्च, लिह्वादिर्घो वृतादिः, श् तुदादिकः ।
 शिः कुटादिश्च, ष् षड्खान्, क्षो जक्षादी, र वैदिकः ।

अनुबन्धफलान्याह । अत्राकारः सुखार्थः अत्र अनुबन्धेषु मध्ये
 अकारः सुखार्थः सुखोच्चारणार्थः । यथा धक्क नक्क नाशन इत्यादौ ।
 अथ आ निष्ठाभावादिकर्मवेट् आ आकारानुबन्धो धातुरूपचारात्
 एवमिकारादौ च बोध्यम् । निष्ठा क्तवत्, निष्ठाया वाच्यत्वेन सम्ब-
 धिनी ये भावादिकर्मणि तयोः स्थाने वा इट् यस्मात् स तथा ।
 आकारेतोधातोर्भावे आदिकर्मणि च विहितयोः क्तवत्वोरिम् वा
 इत्यर्थः यथा इर्मिद्यास्नेहे “भावादिके वेति मिन्नं मेदितं तेन” प्रमिन्नः
 प्रमेदितः सः । भावादिकर्मभ्यामन्यत्र क्तवत्वोरिम् नेति शेषः यथा
 आदित इति मिन्नः मिन्नशान् । इर्नुणान् यथा वदिङ् सुत्वभिवादयोः
 “अतएवेदितो नुण्” वन्द्यते विष्णुः । नकारमध्यपाठेनैवेष्टसिद्धौ इदम्
 बन्धकरणम् अगुणे नलोपनिषेधार्थम् । ईरनिङ्निष्ठः “दीपीडम्
 दीपने” “नेम्डीञ्चीति” दीप्नः दीप्नवान् । उः क्वावेट् “चक्षु भजे”
 “पुक्तिगुदितइति” चमित्वा चान्वा । जस्तु वेट्कः सामान्यविधिना
 यस्य स्थाने इम् विहितः जदितः परस्य तस्य इम्वा । सिधू शिवे शास्त्रे
 ‘वेमूदिति’ असेधोत् असेत्सीत् । ऋषड्ग्रहसः । चङि जेः परेऽङि
 नास्ति ह्रस्वो यस्य सोऽहसः । टौकङ् गत्वां ‘अग्रड्ग्रहः स’ इत्यत्र
 ऋदिहर्जनात् अडुटौकत् । अथ ऋर्वा । चङि अहस इत्यनुवर्तते कण्
 आर्त्तखरे भाजभ्रागेति अचीकणत् अचकणत् । येषां सप्तमस्वरानु-
 बन्धः कैश्चित् पश्यते कैश्चिन्न पश्यते च तेषां ह्रस्वविकल्पज्ञापनार्थोऽय-

सनुबन्धः । त्रुड्वात् औगम्ल गत्यां 'शासुलिद्गुदिति' अगमत् ।
 इवां अङ्वानित्यनुवर्त्तते च्युतिर चरणे 'इरितस्तु वेति, अच्युतत्
 अच्योतीत् । अथ एः सिचि अटद्धिः । सिचि टां विहिते सौ कटे
 वृत्तौ वृषि ह्रसादेः सप्तद्वय एदिद्वर्जनात् अकटीत् । ऐर्यजादिः स्यात्
 यजैजः 'व्यथयहेपि' इयाज यहस्वपाद्योरिति इज्या । ओर्निष्ठातनः
 निष्ठायास्तो नो यस्मात् निष्ठातनः रुजो शौ भङ्गे 'स्रुत्वाद्योरिति' रुग्णः
 रुग्णवान् । 'औरनिट् मसृजोशट्' वसोरस्यत्वं औदिद्वर्जनात्
 अमाङ्गीत् । कचुरादिः । गणत्क संख्याने 'चुभ्यो जिरिति' गणयति ।
 किस्तु वा चुरादिर्वा पक्षे गणान्तरनियमाभावात्सामान्यगणो भ्रादिरित्यर्थः
 युजकि संयमे योजयति योजति । चुभ्यो जिर्वा इत्यत्र वा शब्दस्य
 व्यवस्थावाचित्वात् चुरादेर्जिनित्यः चुराद्यन्तर्गणात् युजादेस्तु वा इति ।
 यत्तु चुरधातोरपि किकारानुबन्धत्वं स्रग्ध्रोधे चोरयति चोरतीत्युदाह
 रणञ्च तत् कदाचित् चुरादेर्जनित्यत्वापनार्धम् अतएव काव्यकामधेनौ
 अकिक् लक्ष्मणीत्यत्र स्फुटीकृतमिदं बोधदेवेन । गः क्रपादिः, डुक्क्रोञ्ज
 द्रव्यपर्यये 'दिवसुतदेति' क्रीणाति । गिः प्रादिरपि । अपिशब्दात्
 क्रपादिश्च पूजगि शोधे 'प्रादेः ख' इति पुनाति । अपूः स ल्वादिः ।
 पूर्वर्जितः स प्रादिल्वादिश्च स्यात् । लूज गि च्छिदि लुनाति । 'स्रुत्वा-
 द्योरिति' लूनः लूनवान् । 'कृगज्येति' लूनिः । यो रुदादिः । लघिर
 रुद रोदे 'रुद्रगोऽयोहस्तेति' रोदिति 'रुदाद्यस्तीति' अरोदीत् ।
 ङस्तङ्वात् कर्त्तरि, कर्त्तरि वाच्ये तङ्वात् आत्मनेपदी । एधङ् वृद्धौ
 'नवशःपमे' इति एधते । आत्मने । कर्त्तरि तङ्वानित्यनुवर्त्तते आत्मने
 आत्माथं फलवति कर्त्तर्यात्मनेपदीत्यर्थः अफलवति परस्मैपदीति शेषः ।
 यजैजौ यजते यजमानः यजति याजकः । जिच्चाद्वयशःपमे इत्यादिनो-
 भयपदप्राप्तौ जिज्जान्तिपित्रेत्यादिना नियस्यते नियमश्च फलवत्कर्त्तर्यैवा-
 त्मनेपदमिति चेत्तर्हि अफलवत्कर्त्तर्यात्मनेपदनिषेधे फलवत्कर्त्तरि परस्मै-
 पदापत्तिः । फलवत्कर्त्तर्यात्मनेपदमेवेति चेत् तर्हि फलवत्कर्त्तरि परस्मै-
 पदनिषेधे अफलवत्कर्त्तर्यात्मनेपदापत्तिरित्युभयथैव व्याघातः । वस्तुतस्तु
 उभयपदप्राप्तौ व्यवस्थेयं फलवत्यत्मनेपदम् अफलवति परस्मैपदमिति ।
 एतच्च पाणिनेरनुरोधात् तथाच वर्द्धमानः । इति लौकिकवाक्येऽप्यु

व्यभिचारोऽतिपुष्कलः । वेदवाक्येषु यद्यस्ति नियमः केन धार्यते । विशेषः पाणिनेरिष्टः सामान्यं सर्ववर्त्मणः । सामान्यमनुगृह्णाति तत्राचार्यपरम्परेति । एतेन 'अकरोदचिरेश्वरः क्षितौ द्विषदारम्भफलानि भस्मसात्' इति रघुः । 'तनोति शुभ्रं' गुणसम्पदा यश्च, इत्यादौ फलवत्कर्त्तरि परस्मैपरम् । 'फलं विश्वोपकाराय धत्ते पर्वणि पर्वणीति' ॥ 'कमलवनोद्घाटनं कुर्वते ये' । ये स्तूर्यरश्मयः । इत्यादावफलवत्कर्त्तर्यात्मनेपदमिति । चुरादेस्तु स्वार्थे विहितजर्जकारेण जित्त्वेऽप्युभयपदं न स्यात् अन्यथा स्वमजक् वितर्के इत्यादेर्जातुबन्धो दृष्टा स्यात् । यत्तु धातुपारायणसुगन्धबोधयोश्चोरयति चोरयते इत्युभयपदोदाहरणं तत्कदाचिन्महाकविप्रयुक्तस्यात्मनेपदस्य समाधानार्थम् । यथा नैषधे । 'नालोकते सधेदानीं मामियं तेन तर्कये' इति । अत्र केचित्तु 'आत्मानेपदमिच्छन्ति परस्मैपदितां क्वचि' दिति न्यायमवलम्बन्ते । जो ज्वलाद्यः । ज्वल जम चलत्वयोः 'दूनीभूज्वलाद्येति' यः ज्वालः पक्षे पचादित्वाद् न ज्वलः । एवं कुच ज्योधपर्ककौटिल्यलेखने दूनीभूज्वलेति यः कोचः पक्षे कृगृज्ञा-प्रीति कः कुचः । जिः अद्यत्तः अद्य वर्त्तमाने क्तो यस्मात् सोऽद्यत्तः । जिष्ठा स्थाने 'ज्ञाञ्चेच्छार्थेति' स्थितो विष्णुस्तिष्ठतीत्यर्थः । टुः साधुः । ऋटुङ वेप चले 'द्वितोऽधुरिति' वेपथुः । दुःखिमग्न्युतः । कजदडु क्तौ 'द्वितस्तज्ज' इति त्रिमक् कृत्विमम् । यः फणादिः फण्ण निस्तेहे 'तृफलेति' फेणतुः पफणतुः फेणिय पफणिय । तस्त्वदनः । अदन्तानां पृथग्वर्गविधानेनैव ज्ञाने सिद्धे तातुबन्धोऽङ्गादीनां कान्तत्वादिभ्रम-निरासार्थः । दस्तनादिः । तनुदज विस्तृतौ । 'तनुभ्यः शुभिति' तनोति । 'सेलुक् तधासोरिति' अतत अतनिष्ट अतथाः अतनिष्ठाः । 'वनतनाद्यनिमामिति' प्रतत्य । ध् रुधादिकः । रुधिर्धौजि जाहृतौ 'दिवसुतदेति' रुणञ्जि । नः स्वादिः । षुञ्ज सन्धा क्लेदपीडमन्ये 'दिव-सुतदेति' सुनोति । पो सुचादिः सुच लृशृपजो मोक्षे 'सुणरधोसुचामिति' सुञ्चति । भ शमादिः शसुभिर्यं शमे 'यन्योशमादीति' शास्यति । मोखि-च्चीखमोर्दीर्घौ वा । घटप्लङ्म चेष्टे 'जीखमोस्तुर्धश्चेति' अघटि अघाटि घटमूघट घाटंघाटम् । णिचि ह्रस्वः मोऽनुवर्त्तते णिचि औ ह्रस्वो ह्रस्व-वान् । 'घटादिजनोति' घटयति । मिर्वा । णिचि ह्रस्व इत्यनुवर्त्तते ।

फणमिण गतौ 'वा श्मेति' फणयति फाणयति । दिवाद्यो यः दिव्यु
जिगीषादौ 'दिवसुतदेति' दीव्यति । ल् अदादिकः । अहनौ भक्षणे
'लुगद्भ्योऽपः' अत्ति । लुः स्वपादिश्च चकाराददादिश्च स्वमते स्वपादेः
प्रयोजनं नास्ति । दरिद्रतोत्यादौ स्वपादित्वाद्जादौ सार्वधातुके आद्या-
क्षरस्य उदात्तस्वरत्वम्भवति आद्युदात्तत्वमिति वोपदेवः । लिङ्गादिः ।
ह्लादेरदाद्यन्तर्गणत्वेन सव्यातन्त्याददादित्वस्य चकारानुबन्धो न कृतः ।
अथवा लुः स्वपादिश्च ह्लादिरित्येकं वाक्यम् । लु लि इत्युभयानुबन्धौ
धातु क्रमात् स्वपादिह्लादी स्तः काकाक्षिगोलकन्यायेन चकारस्योभय-
सम्बन्धाददादौ च इत्यर्थः । ह्लादिः पृथग्गणइत्येके अतएव पठन्ति च ।

'भ्वाद्यदादौ जुहोत्यादिर्हिवादिः स्वादिरेव च । तदादिश्च रुधा-
दिश्च तनक्रादिचुरादय इति' । छलि होमेऽदने 'ह्लादीरे द्विः'
जुहोति । वो वृतादिः । वृत्तं डुव ल वृत्तने 'वृङ्गो नेम्प इति' तेनैव
परस्मैपदे वर्त्तयति विवृत्तमिति आत्मनेपदे तु वर्त्तिष्यते अन्यत्र विवृत्ता
विवर्त्तिषा । शः तदादिकः तद जौश व्यथे 'दिवसुतदेति' तदति ।
शिः कुटादिश्च । चकारान्तुदादिश्च । 'कुटां शुव्री जृण्थीति' निय-
मात् कुट शि कौटिल्ये इत्यादीनाम् अकुटीदित्यादौ न गुणः । शू शि
स्त्वने इत्यादीनाम् अनुवीत इत्यादौ न वृद्धिः अगुणत्वादुव च ।
ष्कृदङ्वान् । आख्यातिकस्याङोऽप्राप्तार्थं कृदिति विशेषणम् । स्वमते
तुभयत्वं इत्येव । जजौ ष पच पाके 'भीक्षिचिन्तीति' पचा । चो
जच्चादिः । जक्ष ज्लुघ भक्षहासयोः 'द्विरुक्तजर्चेति' द्विसंज्ञायाम् ।
'द्विदचोऽहेरिति' न सुण जक्षत्, क्लीवे जसृशसोस्तु 'द्वेः शतरिति' ।
जक्षति जक्षन्ति । आख्यातिकेऽन्तौ 'अन्नोऽहे' रिति जक्षति । 'अनु-
स्मिहेरिति' अजक्षुः । र वैदिकः । वैदिको वेदेष्वेव प्रयुक्तो न तु
भाषायामित्यर्थः । गार्लिस्तुतौ जगाति ।

धातवो हन्तिभासार्था अकितो वा चुरादयः ।

इत्यनुबन्धेन फलं निरूप्य अर्थेनैव प्रयोजनं प्रथयति धातवः इति ।
हन्त्यर्था हिंसार्थाः हन्तेर्हिंसार्थ एव प्रसिद्धत्वात् । भासार्था दीप्त्यर्थाः ।
घटि क्पि द्युतावित्यत्र द्युत्यर्थत्वे ऽपि किकरणस्यार्थान्नार्थमिति वोपदेव-
स्वरसात् । हन्त्यर्था भासार्थाश्च ये धातवः तेऽकितोऽपि गणान्तर-

पठिताचुरादयः स्युः । 'वाशब्दस्यानुक्तसमुच्चयार्थत्वात् कदाचिदन्येऽपि
चुरादयः स्युरित्यर्थः । एवमेव धातुपारायणक्रमदीचरौ । यथा हन्लौ
गतौ बधे घातयति हन्तीत्यर्थः । शुभ ङल् दीप्तौ शोभयति शोभत
इत्यर्थः । अन्येषान्तु 'इन्द्रियादेरसामर्थ्यं वक्ष्यमाणमदीदिशत्' इति
भट्टवार्त्तिकम् । 'दृष्टे स्तुत्ये पुनरपि भवान् वाहयेदध्वशेष' मिति कालि-
दासः । 'कोकिलोऽप्यङ्गुरूपेण राजकन्यामजीहरत्' इति पञ्चतन्त्रम् ।
'दशवर्षमहस्ताणि रामो राज्यमकारयदिति', व्यासः ।

क्रादिः कृगृदृधृ प्रच्छो सुहृद्गृह्णुह नशष्णिहः ।

सुहादिर्ङिङ्लन्तोऽनुदात्तोऽलृङिद्गुतादिकः ।

अथ स्वरूपेण फलं निरूपयति क्रादिरिति । कृश विक्षेपे, गृश
निगरणे, दृङ् शदरे, धृशङ् स्थितौ, प्रच्छौश क्षीप्त्वे इति पञ्च ।
फलन्तु एभ्यः सन इमि चिकरिषतीत्यादि । स्वमते 'स्निङ्पूङ्गुरन्जन्वि-
त्यादिस्त्रित्वे' एषां ग्रहणात् क्रादेः फलाभावः । सुहादिरिति । मङ्गू-
लजि वैचित्ये, लृङ्गू जिघांसे, ण्गू ल उद्गारे, णश लय नाशे,
ष्णिङ्गूलजि मीतौ । फलन्तु 'सुहां षङ् वेति,' सुक् मोग्धा । 'होढो
भाविति' सुट् मोढा इत्यादि । द्रुहस्तुषङोऽप्राप्तिपक्षे होढोभावित्यनेन
दएव न त 'दादेर्ष' इत्यनेन षः अन्यथा दादेर्ष इत्यनेनैवेष्टिसिद्धौ
सुहादावस्य पाठो व्यर्थः स्यात् । ङिङ्लन्तोऽनुदात्तेत् ङानुबन्धो हलन्तो-
हसन्तो यो धातुः सोऽनुदात्तेत् अनुदात्तस्वरानुबन्धः परिभाषित
इत्यर्थः । तेषां वेदेष्वेवोच्चारणभेदोऽस्तीति फलम् । आत्मनेपदञ्चेति
केचित् । लृङिद्गुतादिकः इत्युभयानुबन्धो धातुद्युतादिः स्यात् ।
द्रुप् लङ्गुतां, 'शास लिङ्गुद्रुदिति' परस्मैपदे अद्रुतत् । लिदि-
त्यनेनैवेष्टिसिद्धौ द्रुतादिपाठः प्राचामनुरोधात् ।

श्विश्विडीशोयुरुनुस्तु लृङ्गु वृङ्गु ज्विवर्जिताः ।

एकस्वरा आदिवर्णाद्वदन्ता धातवोऽनिटः ॥

इति परिभाषा ।

द्रायोश्चीर्गतिवृद्धोः, श्रिज सेवने, ओ डीङ य गतौ डीङ च नभोगतौ, शीङ लजि स्वप्ने, युल मिश्रणे, रुल ध्वनौ, रुङ वधे गत्यां, षु ल प्रभृत्यो, णु ल तेजने टुलुल क्षुते, शुल स्तुतौ, वृङग सम्भक्तौ, वृनगज वृतौ । वृ इत्यनेनैवेष्टमिद्वौ उभयग्रहणं स्वरूपस्य कस्यचिदप्राप्त्यर्थम् तेन युङ्गवन्धे इत्यस्मादिद् न स्यात् । श्रृङादिवर्जिता ऐकस्वरा ये आकारान्ता इवर्णान्ता उकारान्ता ऋकारान्ताश्च तेभ्यः सामान्यविधानादिद् न स्यात् यथा नेमेकाजादुद्गत इति । पाता जेता क्रेता श्रोता कर्ता । विशेषविधानात्तु स्यादेव । यथा यमरमनमेति अपासिष्टाम् । सुस्तुधोः सेरिति असावीत् अधावीत् । स्वस्यर्द्धन इति करिष्यति । श्रृङादेस्तु श्रयितेत्यादि । इति परिभाषेति वक्ष्यमाणग्रन्थस्य संक्षेपनिर्वाहार्थं सङ्केतविशेषः परिभाषा इत्यर्थः ।

अथ धातवो निर्द्धार्यन्ते । तत्वादावदन्ताः तेषु च षष्ठ्य तज् वर्ज्यं ककारोऽनुबन्धः सर्वेषु तकारः । ननु ह्रस्वालोप इत्यनेनालोपस्य नित्यत्वाददन्तत्वं व्यर्थमिति चेन्न यतः

अग्लोपित्वं स्थानिवत्त्वञ्चादन्तत्वप्रयोजनम् ।

यत्र त्वेते न विद्येते तत्वाग्लोपविकल्पनम् ।

तद्गलादन्यदीर्घश्च पुक् चेत्यङ्गापयत्यत इति ।

यथा अग्लोपित्वेन अजगवेष्टदित्यादौ न ह्रस्वसन्द्भावौ । लोपोऽप्यादेश उच्यते इति न्यायात् स्थानिवत्त्वेन गुणयतीत्यादौ न गुणः गुणयतीत्यादौ न वृद्धिः । यत्र तु एते न विद्येते अग्लोपित्वस्थानिवत्त्वयोः प्रयोजनं न सम्भवति तत्र धातौ तद्गलाददन्तस्वीकारवलात् अग्लोपविकल्पनम् अकारस्य स्थितिपक्षे दीर्घः पुक् च आदन्तात् पन् च स्यादतोऽङ्गापयतीति सिद्धमिति केचित् । स्वमते तु अग्लोपित्वस्थानिवत्त्वयोः कार्यं येषु न स्यात् ते धातवो ह्रस्वन्ता एवावगन्तव्याः तेन अङ्गापयतीत्यादिप्रयोगाः स्वमतविरुद्धा इति बोद्धव्यम् न च स्वमतविरुद्धानामिहोपन्यासोऽपि विरुद्ध इति वाच्यम् अष्टानां मतान्यालोक्य कस्यैये परमतोपन्यासोऽपि दोषाभावात् अन्यथा कैश्चिदमन्यमानस्य कञ् कृताविति भौवादिकस्य पाठो विरुद्धः स्यात् । किञ्च यदि तत्तन्मतैक-

वाक्यता क्रियते तदाग्लोपविकल्पोऽन्यदीर्घश्च मनीषादित्वात् साध्यः ।

यथा अङ्गधोर्जिः हसाल्लोप इति अल्लोपः टीविभक्तेर्दिः जिम्नीत्यङ्—

“नकारजावतुस्वारपञ्चमौ भलिधातुषु ।

सकारजः शकारश्च घाट्टवर्गस्तवर्गजः” ॥

इति वचनात् ङस्य नप्रकृतित्वे स्यादौ नवद्र इति ङकारं हित्वा कि इत्यस्य द्वित्वे कस्य चत्वे निमित्ताभावे नैमित्तिकस्याप्यभावः इति ङस्य नत्वे नस्यातुस्वारे तस्य च जत्वे आञ्चिकदिति । केचित्तु अङ्गं इति ङप्रकृतिं मन्वानाः अङ्गि इत्यस्य द्वेद्वित्वे आञ्जिङ्गदित्याहुः । अत्र तुल्यसम्बन्धावयोरसम्भवः । अग्लोपितस्य गुणद्वेरेषम्भवात् न स्थानिवत्त्वमिति । केचित्तु द्वित्वेऽपि अकारलोपस्य स्थानिवत्त्वं मन्वानाः क इत्यस्य द्वित्वे अग्लोपित्वाद् सन्वत् कार्यम् इत्यत आञ्चकदित्युदाहरन्ति ।

अकारान्तवर्गः ।

अङ्गाङ्ग त्क पदे लक्ष्मण्यंशांस त्क विभाजने ।

अर्थ त्कङ् याचनेऽन्ध त्क दृक्क्षयेऽथ त्क तत्कृतौ ॥

अवधीर त्क वज्रायामान्दोल त्क दोलने ।

ऊन त्क परिहाणे स्यादोज त्क बलतेजसोः ॥

कथ त्क वाक्यप्रबन्धे कल त्क गतिसाङ्ख्ययोः ।

स्यात्कर्त्त कत्त कर्त्त त्क शैथिल्ये कर्ण त्क भिदि ॥

काल त्क कालोपदेशे कृण त्काभाषमन्त्रयोः ।

स्यात् कुमार कुमाल त्क केहौ केत त्क मन्त्रणे ।

निश्चावणेऽथ कृण त्क सङ्कोचेऽथ कुह त्कङ् ।

विस्मायनेऽथ कूट त्क दाहे मन्त्रे कृप त्क तु ॥

दौर्वल्ये क्षप त्कम् स्यात् क्षेपे खच त्क बन्धने ।

खोट खोड़ तक क्षेपे खेट खेड़ तक भक्षणे ॥
 गद त्काभ्रध्वनौ गर्ज त्कङ् दर्पेऽथ गृह त्कङ् ।
 ग्रहे गण त्क सङ्ग्राने गवेष तक मार्गणे ॥
 गोम त्क लेपने गात्र त्कङ् शैथिल्ये गुण त्क तु ।
 मन्त्रे गह त्क गहने चित्र त्क क्षणिकेक्षण्ये ।
 लेखेऽङ्गुते चह त्क स्यात् शाठ्ये छद त्क संवृतौ ॥
 छिद्र त्क भेदे छेद त्क छेदे तीर त्क कर्मणाम् ।
 समाप्तावय त्ण त्क सङ्कोचे तुल्य त्क स्मृतौ ।
 दुःख त्क तत्कृतौ दण्ड त्क तत्पाते ध्वन त्क तु ॥
 शब्दे निवास त्क स्तृत्यां प्रेङ्खोल तक चापले ।
 पट त्क वेष्टने पर्ण त्क हारित्ये पद् त्कङ् ॥
 गतौ पश पश त्कानुपसर्गाद्वन्धवाधयोः ।
 स्पर्शगत्योः पत त्कैश्चगत्योः पार त्क तीरवत् ॥
 पल्लुल पल्लुल त्क स्यात् लूनिपूत्योः पुट त्क तु ।
 संसर्गे पक्ष त्क परिग्रहे भाम त्क कोपने ॥
 आज त्क तु पृथक्कृत्यां षड्ग त्कङ् तु मार्गणे ।
 मह त्क पूजे मूल त्क प्रस्त्रावे मल त्क धृतौ ॥
 षष्ठ त्क षष्ठ तज् क्षान्तौ मिश्र त्क दुल्यां रह त्क तु ।
 त्यागे रस त्क त्वाखादे स्नेहे रूप त्क तत्कृतौ ॥
 रच त्क कृत्यां रूक्ष त्क पारुष्ये रङ्ग त्क गतौ ।
 रूष त्क स्याद्विस्फुरणे लज लज्ज त्क भासने ॥
 लड लाड तक क्षेपे लल त्केशे वर त्क च ।
 वर्ण त्क स्तुतिविस्तारशुक्लाद्युद्युक्तिदीपने ॥
 वस त्क वासे वास त्कोपसेवायां व्यय त्क तु ।

गतौ वित्त त्क च त्यागे वात त्क गतिसेवयोः ॥
 सुखे वेल त्क कालार्थे व्लेल्ल त्क इशि वण्ट त्क ।
 भागे वट त्क वेष्टे च बल्लूळ वल्लुळ त्क तु ॥
 पल्लूळार्थेऽथ वीव त्क व्यजने वीर तङ्क तु ।
 शौर्ये व्रण त्काङ्कचूर्णे अथ शार ल्लय त्क तु ॥
 दौर्वल्ये आम त्क मन्वे शूर त्कङ्क विक्रमे शठ ।
 वम षम त्क वैक्लव्ये सान्त्व साम त्क सान्त्वने ॥
 संग्राम डञ्जतक् युद्धे सृष्ट त्केषे सट त्क तु ।
 प्रकाशने सभाज त्क सेवने प्रीतिदर्शने ॥
 स्थूल त्कङ्क ष्ठङ्गणे सूत्र त्क ग्रन्थे सत्र तङ्क तु ।
 सम्बन्धे सन्दतौ सूच त्क पैशुन्ये स्वर त्क तु ॥
 आक्षेपे स्तेन त्क चौर्ये स्तोम क्षाधने स्तन त् ।
 काभ्रशब्दे सार त्क दौर्वल्ये सुख त्क तत्कतौ ॥
 स्फुट त्क स्यादिसरणे स्कन्ध त्क तु समाहृतौ ।
 स्वन स्यम त्कध्वाने हिल्लोल त्क दोलने ॥
 इत्यकारन्तधातूनां सद्वात्रिंशच्छतं मतम् ।

आकारान्तवर्गः ।

ख्या ल् ख्यातौ कथने गा लि स्तुतौ जन्मनि गाङ्गतौ ॥
 प्रा गन्धग्रहणे ज्या गि जरायां ज्ञा ग बोधने ।
 ज्ञा क् मारणञ्चालोके निशाने तोषणे स्तुतौ ॥
 ज्ञा क् प्रेरणे दा ल लूनौ दा तु दाने डु दा ज्जि च ।
 दरिद्रा क्ष लु दुर्गत्यां द्वा ल स्वप्ने पलायने ॥

हु धा जि धारणे पुटौ दाने आग्निद्युतौ धनौ ।
 आ ल भक्षे प्रा ल पूर्त्तौ पा पाने पा ल रक्षणे ।
 भा ल्प दीप्तौ मा ङ्ङि शब्दे मा ल्च मानेऽथ मा ङ्ङ्य च ।
 आभ्यासे या ल्गतौ रा ल दाने ला ल् च ग्रहेऽथ वा क्
 सुखाप्तिगतिसेवासु स्याद्वा ल् गमनहिंसयोः ।
 आ ल् खेदे आ ल् म पाके जि ष्ठा स्थाने णा ल शोधने ।
 ओ ङ्गाक्लि त्याग ओ ङ्गाङ्ङि गतावान्तास्त्रिरटधा ।

इकारान्तवर्गः ।

इ इ ल् गतावधी ल् स्मृत्यामधीङ्क्षयने किं लि ।
 ज्ञाने क्षि न्ग ष हिंसायां क्षि क्षयैश्वर्ययोः क्षि श् ।
 वासगत्योश्चिरिर्न हिंसे चिन् चिज् चित्त्वान्तु चि क्षि च ।
 जिरिर्नहिंसे ज्वप्रभिभवे जि जये चाथ धि श् धृतौ ।
 पि श् गतौ डुमि जन् क्षेपे रि श् गतौ श्रि ज सेवने ।
 शि नज् निशाने ट्वायोश्चोर्गतिवृद्धयोः शि ङ्ङ् स्मिते ।
 पि न्गज् बन्धे श्वि कङ् नादरे हिन् वर्द्धने गतौ ।
 एकोनविंशतिरमी इकारान्तास्तु धातवः ।

ईकारान्तवर्गः ।

ई ल कान्ति-गति-व्याप्ति-क्षेप-प्रजन-खादने ।
 ई ङ्ङ्य गत्यां क्षी ज हिंसे डु क्री ज ग द्रव्यपर्यये ।
 ज्वी गि कि ज्ञान ओ डो ङ्ङ्य गतौ डो ङ्ङ्च नभोगतौ ।
 णी ज प्रापण ओ दी ङ्ङ्य क्षये दीधी श्लु देवने ।

दीप्ताबोधी ड्य आराधे नादरे प्रीज् तर्पणे ।
 प्री क्च प्री गज कान्तौ च प्री ड्य प्रीतौ तु पी ड्यतु ।
 प्राने जि भी लि भित्यां भी ग गि भत्याञ्च मी ड्य तु ।
 मी ज ग् वधे मी कि गत्यां मत्यां री गि रवे गतौ ।
 ओ री ड्य क्षरणे ली कि द्रावणे ली ड्य ओ स्तिष्ठि ।
 ली ल्यो गि च लो ग्मि गत्यां वेवी क्षुल्लङ्खी ल ईलवत् ।
 व्री ग्मि वृत्यां व्रीड्य ओ च व्री गि गत्याञ्च शी ड्गि ।
 खप्ने ओ ज् ग्पचि ह्यो लि लज्जेऽमी पञ्चविंशतिः ।

उकारान्तवर्गः ।

उ ड् शब्दे ऊर्णु लजाच्छादने टु लु ल क्षुते ।
 कु ड् शब्दे कु ल्च कु शिडार्त्तस्वरे णु ल तेजने ।
 खुड् ध्वनौ गु शि ओ विष्ठोत्सर्गे गु घु ड् ध्वनौ ।
 च्यु क् हासे सहने च्यु क्यु ज्यु जु ड् गत्यां जु रंहसि ।
 णु ल् क्षुतौ तु ल् वृत्तिहिंसापूर्तिषु द्रु क्षुतौ गतौ ।
 द्रु र्ने दु ट्ठोऽनुतापे दु गतौ द्यु लभिसर्पणे ।
 धु ज् कम्पे जि ध्रु शि ध्रु स्त्रैर्य्ये प्रु प्लु ड् च सर्पणे ।
 यु ल्पि श्रणेऽमिश्रणे युज् ग वन्धे यु क्ल निन्दने ।
 रु ल् ध्वनौ रु ड् वधे गत्यां श्रु गतौ श्रु न् गतौ श्रुतौ ।
 घु ज् सन्ध्यालेदपीडामये घु ज् गतौ घु च ।
 घु ल् चैऽव्यर्थप्रसवयोः णु ल्प्रक्षुत्यां घु ज् ल् क्षुतौ ।
 श्रु व्यर्थे सु ज् गतौ खु ग्न ज् हुतौ खु द्रुवत् ऊ लि
 होमेऽदने ङ्गु ड्लु चौर्य्ये त्रयस्त्रिंशदुदन्तकाः ।

जकारान्तवर्गः ।

कूँ शि डार्त्तखरे कू ज्ग शब्दे गू ओ शि विट् खजौ ।
 शूँ शि सवन ओ दू ड्य खेदे दू न्गज् वधे गतौ ।
 धूँ शि कम्मे धूलिगि धू जच् पूङ् शोधे पू ड्य पूज् गि च ।
 ब्रूल ज्तौ भू कङ् भू ज प्राप्नौ भू क शुद्धिचिन्तयोः ।
 मिश्रणे भू तु सत्तायां मूङ् बन्धे लू गिज् छिदिः ।
 पू ड्ल पू योङ् सूतौ पू श् क्षेपे जतस्त्रयोदश ।

झकारान्तवर्गः ।

झर् न हिंसे झ लि गत्याम् प्रापे च क्क जन् वधे ।
 क्क ज् क्तौ क्क ज्द ड् च ग्ट ह्र सेके ह्र लि भासि च ।
 ह्र क् सेके छादने जृ न्यकारे जाग्ट क्षु जागरे ।
 ह्र ड्शादरे हृ स्यगने धृ कौटिल्ये ह्र श ड् स्थितौ ।
 धृ च धृत्यां धृ क्च धृ ड् वध्से ह्र लि पालने ।
 ह्र क्च पूत्तौ ह्र न प्रीतौ ह्र शङ् व्यायामके झ लि ।
 टुङ् झ ज भृतिपुष्टोर्द्ध शङ् झतौ ह्र ग्न ह्र ज ह्रतौ ।
 ह्र क्चाथ ह्र झ सम्भक्तौ स्त्रु ज शब्दोपतापयोः ।
 स्त्रु नज स्त्रुतौ स्त्रु क्च स्त्रु लि स्त्रु गतौ स्त्रु स्त्रुतौ स्त्रु म ।
 आत्क्ये स्त्रु स्त्रु न् प्रीतिरक्षाप्राणने ह्र धृवत् ह्र लि र् ।
 प्रसङ्गज्यां ह्र ज् ह्रत्याम्दन्तास्त्रे कविंशतिः ।

ञदन्तवर्गः ।

ञ्गि गत्यां कृ जगि हिंसे कृ श् विसृपेऽथ कृ कङ् ।

विज्ञाने गृह्ण विज्ञापे च गृह्णिगरणेऽथ गृह्ण ।
 गि शब्दे ज गि कि ज्याने जृ ईर्षस्य च भृ य्य च ।
 तृ तरेऽभिभवे ब्रु लत्यां हृ गि हृ न् भियि हृ य गि ।
 विदारे वृ गि वृ नीतौ जिष्टृ गि लि तु पालने ।
 घृ कृच पूर्त्ता वृ गि वृत्यां भृत्यां भृ गि भृतौ भजि ।
 भृत्सृष्टृ गि वधे वृ गि ज् वृत्यां ष्टृ सृष्टृ गि हिंसने ।
 सृष्टृ जगि च्छादने प्रोक्ता ऋकारान्तास्तु षोडश ।

एकारान्तवर्गः ।

देङ् पालनेऽथ धेट् पाने मेङ् प्रतिदान ऐ ज वै ।
 स्यूतौ व्ये जै वृतौ ह्वे जै स्पृष्टे शब्दे षडेपराः ।

ऐकारान्तवर्गः ।

कै शब्दे क्षै क्षये खै तु स्थैर्ये खननहिंसयोः ।
 गै गाने ग्लै लामेऽथो जै क्षये तै ङ् पालनेऽथ दैप् ।
 शोधने द्यै न्यकरणे द्रै स्वप्ने ध्यै तु चिन्तने ।
 भ्रै वृत्तौ ध्यै ङ् वृद्धौ पै शोषे न्नै कान्तिसंक्षये ।
 रै शब्द औ वै शोषे अ्रै स्वेदे अ्रै मृ पचने मतः ।
 श्यै ङ् गतौ पै क्षयेऽथ टै वेष्टे ष्यै संहतौ ध्वनौ ।
 ह्यै च खै पचि सै क्षित्यामैदन्ताः पञ्चविंशतिः ।

ओकारान्तवर्गः ।

छो य लूनौ ज्यो ङ् नियमव्रतादेशोपनीतिषु ।

दो य च्छेदे शो य् निशाने घो य् नाशे पञ्च ओपराः ।

इत्यजन्ताः ।

कान्तवर्गः ।

अकि क् लक्ष्मण्यकि ङ् गत्यां चाक् म वक्रगतेऽर्क क ।
 तापस्तुत्योः कक् हासे कक् डिच्छागर्व चापले ।
 ककि ङ् व्रजने कुक् ङ् त्वादाने किष्क कङ् बधे ।
 चक ज ष् प्रतीघातहृत्प्रोश्चोकि कि मर्शने ।
 चक् चिक् चुक् कर्त्तौ टकि क् बन्धेऽथ टोकि टिक् ।
 ढोकि त्रौकि तिङ् ङ् गत्यां तिक् नास्तन्दे बधे तकि ।
 दौस्थेय तक् सहने हासे तर्क क् दीप्तौ तकि क् गतौ ।
 द्रेक भ्रेङ्क ङ् स्वनोत्साहे धक् नक् क नाशने ।
 निष्क क् ङ् माने फक्कासङ्गवहारे शनैर्गतौ ।
 बुक् कि श्वादिशब्दे ऽथ मस्का मक् ङ् गतौ मकि ङ् ।
 भूषे रेङ्क ङ् शङ्कायां रक् लक् क् स्वाद आपने ।
 लोङ्क क् दीप्तौ लोङ्क ङीच्चे वष्क वक् ङ् गतौ वकि ङ् ।
 कौटिल्येऽपि च टक् ङ् त्वादाने बल्क क भाषणे ।
 शक् जश् शक् निरु श्तौ शकि ङ् त्वासशङ्कयोः ।
 अक् श्चक श्वकि ङ् शुक् सर्पे शीङ्क ङ् सेके च शीकि कि ।
 आमर्शे च श्लोङ्क ङ् सङ्घाते शुल्क क् च सर्जने ।
 वर्जने श्वल्क क् च भाषे षेङ्क ष्वक् ङ् सर्पणे ।
 टक् सक् मक् प्रतीघाते सीकि क्याष्टशि सोङ्क ङ् ।
 सेके खकि खल्क ङ् च गत्यां खेक् सेङ्क ङित्यपि ।

हिक्क ज कूजेऽथ हिक्क क् ऊ हिंसे कान्तोनषटिका ।

खान्तवर्गः ।

द्रुखिखीखुख्युख गतावोखृ शेषालमर्थयोः ।

कख् मे कक्ख खक्ख हासे णख् गतौ द्राख भ्राखृ तु ।

ओखार्थे मख् मखि यखि रखि रक्ख रिखि सर्पणे ।

राख् लाखृ ओख वल्लिख् श लेखने लिखि लक्ख लखि ।

वखि वक्ख ह्पि शाख् स्थाख व्याप्नौ खान्तैकविंशतिः ।

गान्तवर्गः ।

अग मे वक्रगतेऽगी गि गत्यां कग् मे क्रियासु तु ।

जुगि त्यागे त्रगि गते त्वगि कम्पे गते तगि ।

स्खलने च तिग् न हिंसास्कन्दयोर्मगि सर्पणे ।

मार्ग क् संस्कारे च मार्ग क्यन्वेषे युगि वर्ज्जने ।

रग् मे शङ्के रग क् रक्तत् रग् रिग् लिंगि गतौ लिंगि क् ।

चित्ते लिंगि गतौ खञ्जे लग् मे सङ्के लग क् रके ।

वगि खञ्जे वुगि त्यागे वल्गयगि ज्जगि व्रजे ।

घग दग सग स्थग् मे संदृतौ स्वगि सर्पणे ।

ह्वग ह्वग् मे संवरणे गान्ताः स्युः सप्तविंशतिः ।

घान्तवर्गः ।

अघ मूल्ये ऽघि ऊ गतौ निन्दारम्भजवेष्यथ ।

स्यान्नग्ध घग्ध हसने चध तिष् दध् न घातने ।
 दधि त्यागेऽवने द्राष्ट उ अमायामशक्तिषु ।
 उ ध्राष्ट शक्तौ मधिङ् कैतवायर्थयोर्मधि ।
 भूषे तधि क् भासि रधि ङ् गमने राध लाष्ट उ ।
 शक्तौ लधि ङ् उभुगत्योर्लधि शोषे लधिक् त्विधि ।
 वधि ङ् उध्यर्थके शिष्याग्राणे ज्ञाष्ट उ कत्यने ।
 टिप्न डाक्दि षध् सन्न हिंसे घान्तासु विंशतिः ।

चान्तवर्गः ।

अञ्च क् पूजे ङ् चञ्च चाचि चाचि ज्च जु गतेऽन्चु च ।
 न्निष्टोक्तौ चान्च क व्यक्तावुचि र्थ समवायने ।
 ञ्च श नुत्यां कुच ज्योधपर्ककौटिल्यलेखने ।
 कुच् तारशब्दे कुच शि सङ्कोचे कच् रवे कचि ।
 कच् उ वन्धत्विषोः क्रुञ्च गत्यां क्रुन्च च वक्रणे ।
 तौच्छ्रे खच ग् भूतिपूत्योरुत्पत्तौ ग्लन्चु दूर्गतौ ।
 ग्रुच ग्लुचिर् चौर्ये च चञ्चितौ चञ्च केङ् समः ।
 चञ्च जञ्च भञ्च शुक्तौ भर्त्से तन्चु ध सङ्गुचि ।
 तन्च त्वञ्चि त्वच् स दृत्यां पिञ्च क छेदे डु जोष्मच ।
 पाके पचौ उ पचिङ् व्यक्तीकारे पचि क् ततौ ।
 ष्टच् कि संयमने ष्टच् धी च सम्पर्के ष्टची ल् उ च ।
 मचि डुक्क्रायधृत्यर्द्धाभाः सु मच् उ च कल्कने ।
 दम्भे शाठे सुच मुचि उ च मुच् क मोक्षे मुच् लृशपजौ ।

मोक्षे स्तुच् स्तुचु इर्गत्यां स्तुन्च स्तुन्च मन्च् मुनच् च ।
 टु डु याचृज् याचने रिच् कि सम्पर्कवियोगयोः ।
 रिचि र्ज धौ विरेके रुक् डलृ प्रीतिप्रकाशयोः ।
 लोचृ क् भासि लोचृ डोक्षे लुन्चापनयने वचौ ।
 वाचि वच क च सन्देशे वच्चै वाचि विचि लिधौ ज् ।
 पृथक्त्वे व्यच शि व्याजे सम्बन्धे कङ् वन्च् वञ्चने ।
 वनच् गत्यां वर्जङ् दीप्तौ व्रश्चू श्छेदे वचौ घृष्टौ ।
 श्वच् श्वचि शचिङ्गत्यां शच ड् वाचि शुचिर्य जी ।
 शौचे विशरणे क्लेदे शुच् शोके षच् ड सेचने ।
 षच् सम्बन्धे घन्च् गतौ पिच् प शौज् क्षरणे टुच् ।
 ड प्रसादे चकारान्ताः पञ्चाशत्समुदीरिताः ।

छान्तवर्गः ।

आह्वयायामेऽद्योकि शुब्धे उक्ती श बन्धसमापने ।
 वर्जनेऽतिक्रमेऽथर्च्छ श् मूर्त्तौ गमनमोहयोः ।
 जर्च्छ भर्च्छ श भर्त्सोक्तयोः प्रच्छौ श् क्षीप्तेऽथ पिच्छ श ।
 मिच्छ श् बाधे स्नेह कि देशोक्तौ मूर्च्छा मोहउच्छये ।
 युक् प्रमादे लाछि लच्छ लक्षण विच्छ क त्विधि ।
 विच्छ श् गतौ वाछि कामे स्फुर्च्छ स्फुर्च्छा तु विस्मृतौ ।
 ऊर्च्छा कौटिल्यके ह्यौच्छ लज्जे छान्तोऽनविंशतिः ।

जान्तवर्गः ।

अज क्ष पे गतेऽजि क् तु भास्यर्ज्ज त्वर्ज्जनेऽर्ज्ज क ।

संस्कारेऽन् भू व जि व्यक्तिगतिस्त्रक्षण ईजि तु ।
 ईज ड कुत्से गतावज शार्जवेऽथोर्ज क् जोवने ।
 बलेऽथोर्ज क्कतिस्त्रैर्योर्जनार्जन ऋजिङ् भजि ।
 एजृङ् दीप्तावेज् कम्पे ओस्तज्युत्तपणे क्षजिक् ।
 तङ्गे क्षजि क्षज ष् मङ् दागत्योः क्षीज् कूज हिक्कने ।
 कर्ज पीडे कुज खजु स्तोये खर्ज व्यथाम्बजोः ।
 खज् मय्ये खजि पङ्कत्वे गज् मदे गजि च खनौ ।
 गज गर्ज क् च गर्जोर्जाशब्दे ग्टजि ग्टज ध्वनौ ।
 गुज श्यस्मिन् गुजि गुज कूजने जजि जज् युधि ।
 जर्ज श्वाग्भर्त्सयोरिज् लि इजौ पेपे णिजि लङ् च ।
 शुद्धौ तुजि क् भाषट्कार्ये तुजि प्राण्ये बले तुज ।
 हिंसे तज् कङ् तर्ज भर्त्स्ये त्यजौ हानौ तिज क् शिते ।
 तिज ङ् क्षान्तौ च तन्ज् ध सङ्कोचे धृजि धृज् भ्रजि ।
 भ्रज् ध्वजि ध्वज् भ्रिज गतावो नज् डो द्वियि पूज क् ।
 पजि पिजि क् भाषट्कार्ये पिजि ल ङ् वर्णपूजयोः ।
 स्यात् पूजि ल ङ् च सम्पर्के भज् जौ भागसेवयोः ।
 भज क् पाके भजि क् भासि भ्रज् ङ् च भ्राज णङ् टु च ।
 भुजो शौ वक्रणे भुज् धौ त्राणे भृते भृजो ङ् तु ।
 भर्जने भ्रस्जौ ज् श पाके भनजो धौ मोटने मुजि ।
 मुज् मनज् मार्जक् स्रजाध्वन्योर्म् जलूष् शुद्धौ स्रजूष् कि तु ।
 भूषे च मस्जो श द्वौ स्यात् खाने युज कि संयमे ।
 युजिधौ ज् च युतौ युज् यौ ङ् समाधौ युज् क् ङ तु ।
 निन्दे यजै जो देवार्चादानसङ्कलितौ रुज क् ।
 हिंसे रुजो शौ भङ्गे रिज् ङ् ज्यर्थे रनज् य रनज् मौ ज् ।

रागे रेजृङ् राजं ज् ण दोमौ लाज् लाजि भर्त्सने ।
 भर्गेऽथ लस्जी औ लज् ङ व्रीडे लज् लजि भर्त्सने ।
 लज् कान्तद्धौ लज लजि क् भाषट्कार्ये विजिलि जौ ।
 वेके विजी धी विज् ङी शा भीकम्पेल् वज् ङि वज् ङ ली ।
 त्यागे वृजो कि च वृजी ध् वृतौ व्रज गतौ व्रज क् ।
 संखृतौ च विरेफौ तौ शिजि ल् कि ङ्ङस्फुटध्वनौ ।
 वन्जौ जि सङ्गे ष्वन्जौ जि डालिङ्गे षसज् सर्पणे ।
 षर्ज सर्ज ऽर्जने सृज् यौ ङ् विसर्गेऽथ सृजौ श च ।
 द्वी स्फुर्जा वज् निर्घोषे जकारान्ता द्विसप्ततिः ॥

भान्तवर्गः ।

वृज् भ् श् त्यागे जर्भ भर्भ श् भर्त्सौक्तप्रोक्तान्तिमास्त्रयः ।

टान्तवर्गः ।

अट् क् तौच्छ्रे ऽनादरे ऽट्वात्तादृटाङ्ङतिक्रमे वधे ।
 अट् इट् कट् कटि कटी गत्यामे कट् वृतौ वधि ।
 कोट् बन्धवर्णयोः कूट् क ङ्ङप्रसादाप्रदोः कुटि ।
 वैकल्ये कुट् शि कौटिल्ये कुट् कुट्ट क् ङ प्रतापने ।
 कुट्ट क् कुत्साच्छिदोः किट् कट् वत् खिट् च भयभीषयोः ।
 खट्ट क् वृतौ खोट्ट गत्याघाते खट् काङ्क्षि गोष्ट ङ ।
 सङ्घाते षट् क च्छिंसे च षटि क्पि द्युतौ षट् ष् ।
 ङ म चेष्टे षुट् ङ्लृ परीवर्त्ते षुट् शि प्रतीहृतौ ।
 षट्ट क् चाले षट्ट ङ च चिट् प्रोषे चट क् वधे ।

षट् च भेदे चेष्ट ङीहे चुट् क् चुट् चुटि तुच्छने ।
 चुटि क् केदे षुट् कुट् क् शि च जट् भट् संहतौ ।
 णट् वृत्त्यहिं सयोर्णट् म वृत्तौ तट् काह्यतौ तट् ।
 उच्छ्राये तुट् शि कलहे तुट् क् ङ् तुट् य शि च्छिदि ।
 नट् णडत् नट् क् भ्रंशे पट् क् च त्विषि पट् गतौ ।
 पुट् शि श्लेषे पुट् क् चूर्णे भासि पिट् संहतौ ध्वनौ ।
 पुष्ट् क् तौच्छ्रे वुट् कि हिंसे भट् भटौ भट् म भाषणे ।
 मेल्ट् मेट् मेट् उन्मादे मुटि मर्द्दे कि मुट् लुदि ।
 मुट् शि त्वाक्षेपे च यौट् सखन्ध रौट्नादरे ।
 रेट् ज् याचे रट् च वाचि रुटि सोये रट् क् रुषि ।
 द्युतौ रट् लुट् लृङ् दीप्ति-प्रतिहत्यालुटि ऋतौ ।
 लुट् क् भासे लृञ् लुट् य लुट् विलोटविलोडयोः ।
 लुण्ट क्यवज्ञाचौयै लट् बाल्योक्त्यो ङ् लौट् संहतौ ।
 लोट् न्मादे वेष्टे ङ् वट् वेष्टे वटि कि वण्टने ।
 वट् मोक्तौ वुटि क् क्षित्यां विटाक्रोशे खने ष्ट शौट् ।
 गर्वे षट् ङ् स्नाधे षट् सादे शीर्णौ गतौ रुजि ।
 शिट् पिटानादरे षुष्ट् क् तौच्छ्रे च षट् अंशके ।
 षष्ट् क् निकेतने हिंसे बले दाने स्फुट् क् भिदि ।
 स्फुटिर्विशरणे स्फुट् शि विकाशे स्फुट् ङ् च स्फुटिक् ।
 नर्मण्याङ् स्फुट् क् हिंसे स्फिट् क् वृत्त्याञ्च स्फुट् क् ।
 चानादरे स्फिट् क् च खिट् क् च क्षेहे स्पटि स्फुट् ।
 शीर्णौ हट् त्विषि हेट् बाधे टान्ता इत्येकसप्ततिः ।

ठान्तवर्गः ।

झठि ड्डठ गतेऽथोठोपघाते डेठ बाधने ।
 कुठि खोटनवैकल्यालस्ये कठ् तङ्गने कठि ।
 कि आध्याने कठि ड च गुठि क् वेष्टे पिठ क्लिष्टि ।
 बधे पठ् वाचि वठ् पैन्धे मठ् वासमर्द्धयोर्म ठि ।
 छ त्वाध्याने सुठि ड तु पलाये रठ भाषणे ।
 रुठोपघाते रुठ लृ छ् प्रतीघातेऽथ रुठ् लुठि ।
 गत्यालस्यस्तेयखोटे लृ लुठ ड् लुठ रादिवत् ।
 लुठ शि लोटे लुठ क् चौर्ये वठि छ्डेकचरे वठ ।
 स्थौल्ये शठ क ड् ज्ञाघे शठ बधक्ते शकैतवे ।
 शठ कालस्ये श्वठ् श्वठि क् च गत्यसंस्कृतसंस्कृते ।
 शुठि शुठ खोटने शुठ् कालस्ये शुठि कि शोषणे ।
 सठ खठ् क् श्वठार्थे हठ् कोलबन्धे बलात्कृतौ ।
 झुतौ हेठ श् खचे हेठ ज बाधे ठान्तास्त्रिविंशतिः ।

डान्तवर्गः ।

अड्ड अड्डाभियोगेऽड् न व्यापेऽड् दम ईड ल ड् ।
 सुतावीड क् चौलडि क्युत्तपे श् कड् भक्षणे कडि ।
 ज ड् च दर्पे कडि क् भेदे रक्षणे लृ द्विडा ड जि ।
 खे हे मोक्षे क्रीड खेले कुड् शि बाल्येऽदने कुडि ड् ।
 दाहेऽथ कूडि वैकल्ये कुडि क् रक्षेऽथ कूड् शि तु ।
 धान्ये भक्षे कड्ड कड्ड कार्कश्ये खोड् खोटने ।
 खुडि ड् खञ्जे खुड खुडि खड् क् भेदे खडि ड् मयि ।

गडि गण्डे गड् म सेके गुडि क् वेष्टेऽथ गुड् शि च ।
 रत्ने शि घुड् च व्याघाते चुडि तौच्छे चुडि क् छिदि ।
 चुड्ड चुड्ड कृतौ हावे चडि क् रोधे चडि ड्डपि ।
 जुड् श गतौ जुड् शि बन्धे जुड् क् नोदे तड् क् त्रिपि ।
 रुडिड्ड्याहतौ तोड्नादरे तुड् तुड् च ।
 तुड् तुड् डि वधे तुड् शि भेदे थुड् शि संहतौ ।
 द्रुड् द्रुड् शि मज्जने द्राड् धाड् ड् शोणौ शि नुड् वधे ।
 नड् क् भ्रंशे पडि ड् गत्यां पड् पिडि क् संहतौ पिडि ड् ।
 तत्र पोड् क् बाध गाहे षडि मद् पूड् श् सुदि ।
 शि बुडुत्सर्गसंहत्योर्भुडि ड् वाचि भुडि क् शिवे ।
 भ्रु ड् शि संहतिसंहत्योर्भुडि ड् स्यात् भतौ दतौ ।
 म्नेड् म्नेड् मेड् उन्मादे मड् ग श् मोदे मडि क् च कि ।
 डि मडि भूषे मडि विभागे वेष्टे मुडि छिदि ।
 मद् मुडि ड् मग्नेऽथ यौड् रौड् तु टान्तवत् ।
 रौड् रौड् तु लड् विलासे लड् मोक्षमनजिह्वयोः ।
 लड् कोपसेर्गे लड् क् ड् वीष्णे लडि कि भाषणे ।
 ओ लडि क्युत्क्षेपणे लुड् मन्थे लुड् शि संहतौ ।
 क्षेपे लोड् लौड् उन्मादे लुण्डक् चौर्व्ये विडा क्रुशि ।
 वडि क् विभागे वडि ड् वेष्टे च व्रोड् य जि क्षिपि ।
 लज्जे वाड् ड् आश्रावे व्रुड् शि भ्रुडार्थमज्जयोः ।
 शाड् ड् स्थापे शौड् गर्वे शूडि ड् सङ्गरुजोः फ़ाड् ।
 स्फुड् शि द्रव्यां स्फुडि ड् फ़ुल्ले स्फुडि क् नर्मणि ऊड् शि तु ।
 मग्ने ऊडि ड् च सङ्गे ऊड् ऊड् लूड् लूड् ड् गतौ ।
 ह्रीड् ह्रीड् ड् च हिडि ड् ह्रीड् ड्डपि ड् हेड् च ।

अनादरे हेङ् वेष्टे डान्ताः षट्सप्ततिर्माताः ।

टान्तवर्गः ।

दुष्टान्ते षण् इत्येको ठकारान्तः प्रकीर्तितः ।

णान्तवर्गः ।

अण् रवे ऽण् य ङ् प्राण् ऋण् दु ञ् गताकोण्पसारणे ।
 कण् ऋ आर्त्तस्वरे कण् म गतौ कण् क निमीलने ।
 कुण् शोपकरणे कण् च शब्दे कृण् क ङ् सङ्कुचि ।
 क्षण् क्षिण् दुङ् वधे घन् घन् दुङ् दीप्तौ घणघिण् घुणि च ।
 ग्रहणो घुण् ङ् घुण् श घूर्ण ज् श भ्रमणे चण् ।
 शब्दे चण् मि गतौ हिंसे चण् म दाने शि चुण् छिदि ।
 चूर्स क् पेघे चूण् तूण् क् सङ्कोचे क् तूण् ङ् पूरणे ।
 टण् दुङ् भक्षे तूण् श जैह्ये ऽ टूण् श जैह्ये ऽ वधे गतौ ।
 धण ध्वण् भ्रण ध्याने पण ङ् व्यवहृतौ सुतौ ।
 पेण् पेघे गतौ स्त्रेघे पुण् श धर्मे षण् श दृपि ।
 पूण् क् सङ्घाते फण् ण निखेहे फण् मि ण गतौ ।
 व्रण् वण् भ्रण् शब्दे ऋ भण् भ्रू ण् क् ङ् डाशविशङ्कयोः ।
 मण् कूजे श् सुण् प्रतिज्ञाने मण् श हिंसे रण् म गतौ ।
 रण् व्रण् रुत्यु वण् च टण् दुङ् भक्षे वेण् ज् निशामने ।
 वादितादानगमनज्ञानचिन्तासु वर्ण क् ।
 वर्णे शोण् गतेऽस्मिन् शण् अण् म दाने अण् क् तथा ।
 ओण् ओण् तु सङ्घाते णान्ताः पञ्चाशदीरिताः ।

तान्तवर्गः ।

अत् सातत्यगते ऽतीति बन्धे ऋत् सृज्जनैखयोः ।
 दृणागत्योः कृती ध्वेष्टे कृती श्च पृच्छिदि कृत क ।
 संशब्दे कित् संशयेच्छावासारोग्ये लि कित् मतौ ।
 चते ज् याचे चितौ ज्ञाने चित क ड् च चिति क् स्मृतौ ।
 चत् कि सन्दीपने चृत् श हिंसे ग्रन्थे चुत च्युतिर् ।
 क्षरणे जुत् ज्युट् ड् द्युत्यां ज्यतिर्ज्ञाथ द्युत् लृङ्ङपि ।
 दृत् य नर्त्त पत् य डैश्ये पत् लृ ज् गत्याञ्च पुस्त क ।
 बन्धे बुस्त क् च नादृत्यादृत्योर्मुस्त क संहतौ ।
 यत् क खेदोपस्करयोर्निरः प्रत्यर्पणे यती ड् ।
 यत्ने युत् ड् दीप्तौ दृत् क च दृत् डुब्लु वर्त्तने ।
 दृत् बादृत् युड् संभक्तौ वरणे वस्त ड् क बधे ।
 लृ श्विता ड् शौक्लेः चुत् चुतिर स्यात् क्षरे शस्त वस्ति लुर् ।
 स्वप्ने प्वर्त्त क् स्वर्त्त गतौ तङ्गे तास्त्रिंशदेकतः ।

थान्तवर्गः ।

क्रथे ज निष्पचने क्रथ् क प्रतिहर्षेऽथ कि क्रथ ।
 क्रथ क्लथ क्रथ् म बधे कुथि क्लेशे च कुथ् य तु ।
 प्रूतिव्ये कथ् ड् ज्ञाघे कुथ्य, कुथ्यश्च निषि, क्लिथि ।
 ग्रथि ड् जेह्मे ग् कि ग्रथ् दर्भे नाथ नाथु ड् द्वाशियोः ।
 ऐश्ये ऽर्थने पुथ् य हिंसे पुथि कुथ्ये पुथ क् त्विषि ।
 मथे ज् गत्यां पथि क् च प्रोथु ज् पर्यर्पणे पृथ क् ।

क्षेपे प्रथ क् च प्रथ म ष् ड च ख्यातौ ह्यृ ज् बधे ।
 मेधायां मेथृ ज् सङ्गे च मय्य कुम्ये ग् मय्य च ।
 गाहे ज् मये च मय माथ लुथि कुम्ये व्यथ षा ड ।
 दुःखे चाले भये वेथ विथृ ड् याचे अथ म् बधे ।
 अय्य कि दर्भे बधे अय्य ग् मोक्षे प्रतिहृषि अथ क् ।
 यत्ने प्रतिहृषि अथ कि बन्धे मोक्ष बधे अथि ड् ।
 शैथिल्ये ऽमी थकारान्ता अष्टाविंशतिरीरिताः ।

दान्तवर्गः ।

अदलौ भक्षेऽदि बन्धेऽर्ह यातनागतियाचने ।
 अर्ह ज् बधे ऽर्ह क् च इदि परमैश्वर्य्य उन्द धी ।
 लोद उर्ह ड् मितिक्रीडाखादे क्तिदि तु रोदने ।
 आह्वाने ऽथ क्तिद् ष म ड् च वैलव्यविकलत्वयोः ।
 विलौ लरौ तावाक्रन्द क् शब्दसातत्य लृ क्षिदा ।
 ड जि मोक्षे खेह इर्क्षिद् याच्जायां क्षिद कूजने ।
 क्तिदि क्तिदि ज् इदि क्तिद् यू इर्क्षिदे ज् धौ क्षुदिर् क्षुदि ।
 कुर्ह कर्ह ड् क्रीडायां कर्ह स्यात् कुत्सिते रवे ।
 खद स्थैर्य्ये बधे खाह भक्षणे खुर्ह खूर्ह ड् ।
 क्रीडायां खर्ह दशने खिद ड् ध्यौ दैन्यके श् खिदौ प् ।
 परिघाते गहृ कि तु रवे गुर्ह क् निकेतने ।
 गुर्ह ड् च कूह तौ दीघौ गह भाषे गुह ड् खेलने ।
 चदे ज् याचे चदि क्तिदे हीप्तौ चुद् क रुदि क्षिदिर् ।
 धो ज् छेदे छद् कि सन्दीपे छुद् ज् धिद् वने त्विषि ।

छद् ई क् च वमने छद् कि ज् संवृतौ स मिदर्जने ।
 णद् ई शब्दे णद् स्त्रियोक्तौ णद् क भासि ओ णुद् य् ।
 प्रेरणे णद् णिद् ज् सन्निधौ णिदि च कुत्सने ।
 तद् ई हिंसे तद् ज् धिर्नादरे च तुद् जौ श् व्यये ।
 तदि चेष्टे दद् ड् दाने धृतौ टु नदि संवृधि ।
 नद् ई शब्दे पद् ई ड् ड्पानोत्सर्गे पद् य डौ गतौ ।
 पद् वद् स्थैर्ये विदि त्वंशे बुद्बुन्दि ऊ निशामने ।
 भदि क् शुभे भदि ड् मोदप्रीत्योश्च ज् धौ भिदिर्भिदि ।
 मदि ड् स्वपने जाड्ये मदे मोदे सुतौ गतौ ।
 मदी भियं जि हर्षे स मिद् गर्वे ग्लपने मद क् ।
 ड् तत्तियोगे मद् मष् ड् क्षोदे मिदि मिद क् खिदि ।
 ईर्षिद् या लृ मिदा जि ड् च मिद् मेह ज् बधमेघयोः ।
 मुद् क् संसर्गे जि मुद् ड् हर्षे छद् ग क्षुदि लघिर् ।
 रुद् रोदे रद् उत्खाते वदि ड् नृत्यभिवादयोः ।
 वदै वाचि वद् क् वाचि सन्देशे च वद् ज् ड् ड्पि ।
 विद् ड् क् चेतनाख्यानवासवादे विद् लृ श् प जौ ।
 लाभे धौ विद् ड् मीमांसे विद् यौ ड् भावे विद् ल् मतौ ।
 शब्द क् शब्दज्ञतौ सोपसर्गस्त्वाविस्मृतौ मतः ।
 श्विदि ड् शौलोऽथ शद् लृ जौ शाते आडः शदौ गतौ ।
 आडः षद् क् च षद् लृ जौ श् विषादे शरणे गतौ ।
 घूद् ड् निरासे षद् क् त्वाश्रुतिहृत्योश्च जि ष्विदा ।
 ड् लृ मोहस्ते ह्मोक्षे लृ औ ष्विद् या ष्विदि ष्वद् क् ।
 स्वादे छेदे ष्वद् स्वर्ये स्वाद् ड् प्रीतिलिङ्गोः सदि ड् ।
 ईषत्कामे ख्वद् म षड्विदारे स्थन्दू ड् व लृ सुतौ ।

स्कन्दिरौ शोषणे गत्यां स्कादि उङास्रव उङ्गुतौ ।
 उत्पलुत्यगत्यां उ हृदौ ग्वर्थे ह्रृदौ उ मोदने ।
 ह्लाद उ च खन इत्येते दान्ताः स्युर्नवसप्ततिः ।

धान्तवर्गः ।

इन्धो जि ध उ द्युतावष्ट्युनिर् वृद्धौ डेध च क्षुध लृ ।
 यौ क्षु धि क्रु ध लृ यौ कोपे गुध य वेष्टे गुध ग् रुषि ।
 गुध उ क्रीडे गाधु उ तु प्रतिष्ठाग्रम्ययोग्ठ धिर् ।
 यु च लिप्ते गर्ध क च गन्ध क उ द्रुहि गाधु उ ।
 नाथे दध उ ददे नाधु उ नाथे बन्धौ ग बन्ध क ।
 बध क् बन्धे बध उ निन्दे च बुन्धिर्जु निशामने ।
 दुन्ध क् बन्धे बुधौ विज्ञापने बुध यौ उ वेदने ।
 बुधिर्जञ् चाथ बाधु उ विहृतौ मेधु ज मेधृवत् ।
 वधु ज क्तिदि युध् यौ उ युद्धे रध् यू लृ हिंसने ।
 पाकेऽनौ रुध् उ यौ कामे रुधिर्धौ जि ज आवृत्तौ ।
 राध् न् यौ सिद्धौ वध हृतौ व्यध् यौ ताडे विध श् विधौ ।
 वध क् दीप्तौ वधु उ व लृ वृद्धौ बाध उ बाधृवत् ।
 वर्ध क् पूर्तिं च्छिदोः शुद्ध क् शुद्धौ शुन्ध ज् च शृध् व लृ उ
 पदे शृधु ज् क्लेदने लृ शुध् यौ शौचे पिधू शिवे ।
 शास्त्रे पिध् पिधु गत्यामु पिध् यौ पाथौ न्यसाध् यनौ ।
 सिद्धौ स्रद्ध उ संहर्षे सप्तत्रिंशच्च धान्तिमाः ।

नान्तवर्गः ।

अन ध्लु प्राणनेऽन् यङ् च कन् जो प्रीतिगतिद्युतौ ।
 खनु ज् विदारे चन् शब्दे चन् म हिंसे जुन श् गतौ ।
 जनी म्यङ् जनौ जन् म लिङ् तन् म दुज विसृतौ ।
 तनु क्यपङ्गतौ अङ्घ्राघाते शब्दोपतापयोः ।
 उपसर्गात् दैर्घके दान् आर्जवे छिदि मि ध्वन ।
 धन् रवे धन् लि धान्ये पन् ङीङ् बन् दुङ् याचने ।
 मान् ङ् विचारे मान् कि चाञ्च मन् च मन् कङ् च गर्वके ।
 मन् दुङ् बोधे मन् यौङ् च वन सभक्तिशब्दयोः ।
 वनु म व्याटतौ वन् दुङ् याचे वन कि तनक्विवत् ।
 शान् ज तेजे गुन श् गत्यां षन् सम्भक्तौ तु षन् दुज ।
 दाने णे स्तन् मि शब्दे स्खन् ण च स्खन् मि तंसने ।
 हन् लौ गतौ बधे ऽधण्साक्षानान्ताश्चेत्यष्टत्रिंशतिः (१) ।

पान्तवर्गः ।

आप् लृ नौ कि व्यापने क्षिप् श औ क्षिपौ बुदि क्षपिक् ।
 शक्तौ कुप् क द्युतौ कुप्य इर्कोपे कुपि कि स्तृतौ ।
 क्प्रपङ्ङ क्प्रपायां ङ् केष्ट गत्यां कपिङ्ङऽपि ।
 चाले क्प्र कि द्युतौ चित्रे क्प्रङ् व लृ च कल्पने ।
 गुप् रक्षे गुपक् दीप्तौ गुपङ् गोपनकुत्सयोः ।

(१) धणभिन्ना दकारेतो णान्ता नान्ताः स्युः । ते च ऋण् दुङ् गतौ
 लण् क्षिण् दुङ् बधे ण् दुङ् दीप्तौ ण् दुङ् भवे ण् दुङ् भवे इत्ये-
 ते षट् ।

गुप्य इव्याकुलत्वे ङ ग्लेष्ट दैन्ये ङ गेष्ट च ।
 केष्टवत् चपक्म कल्के चष्मान्त्वे चुप् शनैर्गतौ ।
 चुलुम्प लोपे छपिक् सप्ते रुप् शौ स्पर्शे ज्ञप क्मतु ।
 ज्ञप्तौ जप ह्रदुच्चारे जल्प च वाचि टिपक् बुदि ।
 डिप शि क्य इर्च्चे डिपि डिप् डण्डपिक्ङ्ङ ज संहतौ ।
 तप् ङज् दाहे तप कच तपौ तप्यौङ् दवैश्ययोः ।
 तप् षमिङ् ह्रियि तिप ज ऋङ् श्रुति तेष्टङ् ।
 कम्पे च तप् कि सन्दीपे तप्त्र च प्रीणने जि लृ ।
 तप्य् च तप् पश् चतु प तुप् बधे तुप्प श क्लिशि ।
 बधे तुपि क् त्वर्द्दने प्राक् चतुष्को नोपधा न पित् ।
 दीप्ती ङ्रञ्च दीपने जि हप्य् इर् इर्षगर्ल्ययोः ।
 हप् कि सन्दीपने हप्श बाधने हम्प दिम्प जङ् ।
 क सङ्गाते धूपक दोप्तौ धूप तापे पुष्पत्र फल्लने ।
 ङ मेष्ट गत्यां युप् रूप्य इर्विमोहे ऽथ रप् वदे ।
 ङ रेष्ट शब्दे लेष्ट ङ् च गमने जि लिपौ श्प ज ।
 लेपे लुपृश्प लृजौ छेदे इर्लीप्य सुपि ऋ लप ।
 भाषे व्यप्क क्षये विप्क क्षेपे ट्ष्ट ङ वेप् चते वपीज ।
 ड्वै मृण्ड तन्तु वोजोमेगाः शूर्प क्माने य शप्शपौ ज् ।
 क्रोशे ध्वपौ घ्लु जि शये छिप छेष्ट ङ तु श्रुति ।
 ट्पू कोच्छाये टूप्य इर्च्चे षप् सन्ने सादयस्त्रयः ।
 स्तोप क क्षेपे लृ सृपौ गत्यां ह्नेष्ट ङ च ह्लपक् ।
 भाषणे स्युः पकारान्ताश्चतुषष्टिस्तु धातवः ।

फान्तवर्गः ।

कफश दाने झाषहिंसा निन्दाजौ प्गुफ गुम्फ श ।
ग्रय्ये प्दृप् दृन्फ शुत्केशे रिफ् शर्फे रिन्फ पश् बधे ।
रफि रफ् वर्फ गत्याञ्च तृप्पोऽष्टौ दश पञ्च फाः ।

वान्तवर्गः ।

अव हिंसेऽस्व च गते ऽवि ड च शब्दे कवृ ड सुतौ ।
वर्णे क्षीवृ ड दर्पे ड क्षीवृ धाट् कुटुम्ब क ।
ड धृत्यां कुवि कि सृत्यां कर्व गत्यां तु कस्व च ।
खर्व खस्व गतौ गर्व गस्व गत्यान्तु घर्व च ।
घस्व चस्व गतौ चर्व गतौ चुवि कि चुस्वने ।
डव डिबि क् नोदने तुर्व कि त्वर्ह तर्व सर्पणे ।
तस्व नस्व गतौ नर्व पर्ब पस्व च पूर्व क ।
निकेतने वर्ब वस्व गतौ मर्वच मस्वि रिब ।
रवि गत्यां रविङ् शब्दे लविङ् खंसने च कि ।
लुव्यर्हने शस्व गतौ शर्व हिंसे च शुल्ब क ।
माने सर्गे घर्व घस्व सर्व सस्व तु सर्पणे ।
सस्व सास्वक सस्वन्वे ऽपञ्चाः पञ्चाशदन्तवाः ।

भान्तवर्गः ।

अभि ड ध्वनावुम्भ पुभ्श पूत्तौ क्षुभ्लृङ् सञ्चले ।
क्षुभ्य ग् च गस्मङ् घृष्टत्वे क्षीमङ् कत्ये जभिक नशि ।

जभि जभ् यभने जभङ् जृम्भे जभ जृभिङ् च डी ।
 जृभ् च डभङ्भिभि जक् सङ्घे णभ्य ग् हिंसेऽय णभ् तुम्लृ ।
 डच तुभ्य ग् च कि हभी भये शी हभ कि गुम्फने ।
 दम्भु न दम्भे दग्भ दिग्भ कङ् सङ्घातेऽय दिभ् दभि ।
 दभ क् नोदे भर्भ हिंसे यभौ मैथुन ईरितः ।
 रभौ ङ स्यात्त राभस्ये रभिङ् शब्दे ङ रेभ् च ।
 लभिङ् शब्दे लभ ङ्गो षङ् प्राप्तौ श्लुभ विमोहने ।
 लुभ्ये गाङ्घ्रिङ् वल्भ भुक्तौ शीभ् शल्भ ङ कथने ।
 शुभ् लृङ् दीप्तौ शुभ्प शुन्भश्च शुन्भ चप्तिन्भ च हिंसने ।
 दृभु दृभि स्तभि ङ् स्तम्भे स्तभिङ् च स्तम्भु ङ्स्रुतः ।
 प्रमादे लृ खन्भ ङ विश्वासे स्विन्भ स्तम्भ स्विभु ।
 हिंसे सुम्भ द्युतौ चैकोनचत्वारिंशदन्तभाः ।

मान्तवर्गः ।

अम गता भजने शब्देऽमक रागे कमुकङ् स्पृष्टि ।
 जि क्लस्य क्लसु भिर्ग्लानौ क्रस्य क्रसु गतौ क्षसु ।
 इर्य्य मर्षे क्षमू ङ् जि ष् च कुष्म कङ् मतीक्षिते ।
 कुक्षित्यौ गम्लृ गत्यां चम् न चम् कम् जम जिम् भम ।
 भक्ते णमौ शब्दनत्योस्तिम् तीस्य क्लेदने तसु ।
 इर्य्य खेदेकयोर्दृम्भ्यु इर् शमे द्रम् गतौ भ्रमिर् ।
 भ भ्रस्य भ्रसु ज ण् चाले भामङ् क्रोधे ङ् मोम् गतौ ।
 शब्दे यमौ ङ विरतौ यम क्लि परिवेषणे ।
 तदभावे रसु ङ् जौ क्रीडे ण् जु टु वसुङ्गिरि ।

शमु भ्य इशमे शम्ङ् कजालोचे अमुं भ्य जि ।
 इत्तपः खेदयो टीम टिम्य क्ले दे षम टम ।
 वैक्लव्येऽथ क साम् सान्त्वे स्यमुण् श ध्वनने स्यम ।
 अक् वितर्के हन्त गतौ त्रियुतास्त्रिंशदन्तमाः ।

ग्रान्तवर्गः ।

अयङ् गतावीर्त्य ईर्ष्य ईर्ष्ये ऊयी ऊ सेवने ।
 क्लुयीङ् दुर्गन्ध आर्द्रत्वे शब्दे क्ष्मायीङ् विधूनने ।
 चुच्यीत्त्वभिषवे चोयृञ् संवत्स्यादानयोश्च य ङ् ।
 गतौ चायृञ् निशाने ऽर्ध्वे णय् तय ङ् गतिरञ्जयोः ।
 तायृ ङ् पामनसन्तयोर्ङि दयङ् ग्रहणे गतौ ।
 बधे दानेऽवने दायृ ङ् दाने नय पय ङ् गतौ ।
 पूयोङ् दुर्गन्धशीर्णोरी प्यायीङ् वृद्धौ मय ङ् गतौ ।
 मव्य बन्धे रय लय वयङ् व्ययञ् गत्यां व्यय क्नुदि ।
 अच्यी त्वभिषवे घूर्त्य ईर्ष्ये स्तूर्य त्व नादरे ।
 ईर्ष्ये स्फायी ङ् संवृद्धौ हय हय्य क्लमे गतौ ।
 एकविंशत् यकारान्ता धातवः परिकीर्त्तिताः ।

रान्तवर्गः ।

अम्न गत्यामीङ् कम्पगत्योरीर्कि गतौ नुदि ।
 क्लर् कौटिल्ये कुरश शब्दे क्षर्ज मञ्चलने क्षुरश ।
 विलिखे खनने कुट्टिक मिथ्योक्तौ खोर ङ् खोटने ।

खुरश क्षोरच्छिदोर्ध्वं शि गूर ड क उद्यमे ।
 गूरी यड वधे गत्यां सुद्रिक् कुन्ने घुरश ध्वनौ ।
 भीमार्थे घुर् य डी हिंसाज्यान्योश्चर गमने ऽदने ।
 आचारे चर्क संशीत्यसंशीत्योश्चूर्ड यो दहि ।
 चुर्किं स्तेये क्षुर्धि लोपे ज्वर्म्म रोगे ड जूर यी ।
 ज्यानौ वधे त्सर छद्मगत्यां जि त्वर्ष मङ् स्थदे ।
 तूर्यडो हिंसे च तुर्लि वेगे तत्विक ड धारणे ।
 ऋ धीरगतिचातुर्ये धूरी यड वधे गतौ ।
 पुर्शग्रमत्यां पूरी यङ् पूर्त्तौ पूर क् च वभ्र तु ।
 मभ्र गत्यां मत्ति क ड गुप्तोक्तौ मुर्श वेष्टने ।
 श्रति क् सङ्कोचने वभ्र गत्यां श्वभ्र क् विले गतौ ।
 तङ्के शूर् पूर्य डी सन्ने हिंसे घुसै र्श भैश्ययोः ।
 स्फुर्धि स्फुर्त्तौ चले स्फर्श द्विचत्वारिंशदन्तराः ।

लान्तवर्गः ।

अलज् वारणपर्याप्तिभूषाखिल् श शये गतौ ।
 इल् कच् क्षेपे कल ड् संख्याकृतोः कलकिल् मुदौ किलश ।
 शौक्लोत्र क्रीडे कील वन्धे जलज चाले चये जलक् ।
 शौचे कूल त्वाटतौ क्ष्माल् निमेषे ड् कल्ल कूजने ।
 शब्दे ऽशब्दे कुलज् वन्धुसंहत्योः कोल कोल तु ।
 क्षूल् खेलु चालगत्योः खल् जल जायै खोलु खोटने ।
 गल् भक्षे गल्कड् च खावे चलज गतौ मिश्रले चल ।
 विलासे क् चल भृतौ चिल् श वासे जेल चेल्, केलवत् ।

जलु हावकतौ चिल्ल यैधिल्ये च जुल क् पिधि ।
 जल क् पिधाने जल ज धान्ये जल ज म् चलत्विधोः ।
 टल् टुलज् विल्लवे नीलवर्णे श् णिल् गहने णले ज् ।
 बन्धे तुल् कुन्मितौ तिल्ल तिल् गतौ तिल् क् श् स्त्रिहिं ।
 तूल कङ् पूरणे तुल् क् निष्कर्षे तल् कि प्रतिष्ठितौ ।
 दुल्कोत्क्षेपे दल मि भेदे दलक् भेदेऽथ पाल् पल क् ।
 रत्ने पल ज् पल्ल गतौ पेलु चाले च पिलक्रुदि ।
 पील रोधे पुल श् पुल ज् सहत्वे पुल क् उच्छितौ ।
 पूल्कि स्यात् संहतौ फुल्ल विकाशे जि फला भिदि ।
 फल् निष्पत्तौ फल ज् गतौ फेलु च क वल्म जीवने ।
 बल ज् धान्यावरोधे च बलङ् दाने बधे ड् बल क् ।
 च निरूपे बिल क् श् भेदने बुल्क मज्जने ।
 भलङ् भल्कङ् भिल्क वादिवङ्गल्ल ड् तु भलङ् वत् ।
 मल् मल्ल ड् धृतौ मील निमेषे मिलश ज् क्षिधि ।
 मुल् मूल क् रोपणे मूल ज् प्रतिष्ठायां ललक् ड् तु ।
 ईप्सायां वेल्म लेल् वेह्लु चाले वलमि वल्ल ड् ।
 स्तृतौ विल श् च शल ड् चलने च शलज् गतौ ।
 शल् डक् स्वाधे शल खल्ल खल वेगे ड् शालु कत्यने ।
 शिल शुब्धे जि शील स्यात् समाधौ श्मील निमेषणे ।
 शूल रजायां शेल घेलु केल् वत् ठल ज् स्थितौ ।
 धिल शुब्धे षल् गतौ स्थल् ज् स्थाने ल्वल्लि चये चले ।
 स्फुल् शि स्फुर्त्तौ च स्फल् श् चाले च स्मील् निमेषणे ।
 खेलु कले हल् हलम् चाले जलज् हतौ क्दि ।
 हिलश् हावकतौ हल् ज् विलेखे ला नवतिस्त्रिभिः ।

वान्तवर्गः ।

अव रचे गतौ कान्तौ प्रीतौ हतौ द्युतौ श्रुतौ ।
 प्राप्तौ स्नेहेऽर्थने वेशे भावे दृष्टौ ग्रहे बधे ।
 स्वामर्थेऽवगमे कामे धृतावर्ब बधे इवि ।
 व्याप्तिप्रोणनयोऽर्ध्वी हिंसे न क्वि कृतौ च ह ।
 केट सेवे कर्ब दर्पे क्लव घाड भये क्षिव ।
 क्षिव्य क्षीव निरासे क्षीव कव क्लीटङ वान्तवत् ।
 खव ग् खचुत् खर्व गर्व खेव् गोव् ग्लेष्ट ङ सेव ई ।
 गुर्व्यद्यमे गर्व मदे चीट ज ग्रहसंघतौ ।
 चीवक् दीप्तौ चर्व कि तु भक्षे जुर्वी बधे जिवि ।
 प्रोखने जीव ङ प्राप्ते णिवि सेकेऽथ गीव तु ।
 स्यौल्ये तीव च तुर्वी तु हिंसे तेष्ट ङ देवने ।
 युर्व दुर्वी बधे दिव्य जिगीषेच्छापणियुतौ ।
 क्रीडागत्योर्दिवि प्रीतौ दिव कङ् परिकूजने ।
 क दिवऽर्दे देष्ट ङतु देवने दव् धवि व्रजे ।
 धिवि न प्रीतौ गतौ धुर्वी हिंसे धावु ज्जवे क्षजि ।
 ङव ङ गत्यां ङेव पेष्ट ङ सेवे पिवि सेचने ।
 पीव स्यौल्ये पर्व पुर्व पूर्त्ता पूर्व क् निकेतने ।
 भर्व हिंसे मीव पीवे सर्व पूर्त्ता गतौ भिवि ।
 सेके मुर्वी मव नहे मेव स्नेष्ट ङ सेवने ।
 रीष्टाञ्चीवे रेष्ट ङ तु हतौ रव् रिवि च व्रजे ।
 शव् विकारे च शर्व हिंसे शिव्य तन्तुततौ छिवु ।
 छिव्य छीव निरासेऽथ स्यात् पेष्ट ङ ज सेवने ।

षान्त्व सान्त्व क सामयोगे स्त्रियु शोषे गतौ ज उ ।

सेव सेवे हिवि प्रीतौ वान्ता इत्यष्टषटिकाः ।

अथ कविकल्पद्रुमः ।

शान्तवर्गः ।

अथ उ व्याप्तिसंहत्योरथ ग भीजन ईश ल उ ।

ऐश्वर्य कथ शब्दे यु काश्च काश्च उ द्युतौ कुश ।

कि च कुशेर् स्त्रियि कृश जी रोदे हतौ क्षति र्य तु ।

कार्श्ये लेश उ वधे क्षिण्य ज चोपतापे क्षिण्य ग तु ।

विबाधे ण्य लू यू नाशे णि श शीले दक्षि क्त्वधि ।

दक्षि क् उ दश दन्शौ च दंशे दाश न हिंसने ।

दाश्च क् उ दाने दाश्च ज च दिश्यौ ज सौचे ऽथ ईदृशौ ।

प्रेक्षे धूश्च क् कान्ति कृतौ पिश्व श्चावयवे पश्व ज ।

बाधे ग्रन्थे पश्व क वन्धे भ्रमश्च न शिष्य ऽधःपते ।

लू भ्रमश्च उ भ्रमश्च च भ्रमश्च भ्रमश्च ए टुड भासितौ रनौ ।

मश मिश्व तु ध्वनौ कोपे चश शौ चशि रश्च रिशौ श् ।

हिंसे लश क् शिल्पयोगे शौलिश्व नत्यां उ लिश्व शौ ।

तौच्छे विशिष्ये टत्यां शौविश्व प्रवेशे उ वाश्च न् ।

शब्दे वक्ष्व सूहि शश उवने सृश शौ सृशि ।

सृश्व क उ ग्रहणे स्त्रेवे सृश्व ज ग्रन्थबाधयोः ।

शकारान्ता नवविंशद्विह वातव ईरिताः ।

अथ कविकल्पद्रुमः ।

। उ म ति म षि घान्तवर्गः ।

अक्षन्तू व्याप्तिसंख्योरष ज् दीप्तौ ग्रहे गतौ ।
 इषगाभीक्षा इषु श् वाञ्छे इष्य सर्पण ईष ड ।
 दानेक्षहिंसे चेषुञ्छे ईक्ष ड् दर्शन उक्ष हषि ।
 उषूष् बधे दक्षूष् रोगे ऋक्ष न बध ऋषी श् गतौ ।
 एषू ड् च कष बधे कुष् ग निष्कोषे काक्षि काङ्क्षणे ।
 कषौ त्वाक्षि कष शौज् च विलेखे खष बधेऽथ गेष ।
 ग्लेषू ड् डन्वे षेऽथ हृषु सङ्घर्षे घुष्कि इर्नुतौ ।
 विशब्द आङ् सतताक्रन्द ईर्षुप् रवे घुषि ड ।
 घूशे षषिङ् क्षरे चुष घाने चक्षलङ् वदे चषज ।
 भक्षेऽथ चष बधे छष जष जूष ज् च श् डी जि जुष मुदि ।
 सेवे कि जुप् तर्कहृत्तगोर्जिषु सेकेऽथ जेषू ड ।
 गत्यां जक्षि म् ड दाने च जक्ष क्षलुष् भक्षहासयोः ।
 भक्ष ज् ग्रहेऽपिघाने भक्ष बधे णेषू ड् णक्ष व्रजे ।
 णिष सेके णिक्ष चुम्बे तृष् तृष्टौ तृष् लृ यौ जि च ।
 त्रिषौ ज् भासेऽवाञ्चिवासे दाने चैर्य जि हृष् हृषि ।
 हक्षित्यां तक्ष तचोग्राहे त्वक्ष कार्येऽथ तावुभौ ।
 तक्षन् तक्षे ड् दीक्ष मौण्डेऽज्याज्योऽर्थे दक्ष ड् स्यदे ।
 दृष्टौ दक्ष ष ड् हृन्त्यर्थे इर्दृषौ वैद्यते ल् द्विषौ ज् ।
 वैरे द्राक्ष भाक्ष भ्राक्षि काङ्क्षे घोररुते धूष क् ।
 ड् शक्तिबन्धे जि धूषान् प्रागल्भ्ये धूषु संहृतौ ।
 हिंसे धूषा कि तमर्षे धूष क् धूषे लिधिष् रवे ।
 धिञ् धुञ् ड सन्दीपे क्षेये जीवे पुष ग् पुष ।

पुठौ लृ पुथ्यौ च. पुष क धृतौ धौ पिष् लृ चूर्णने ।
 पष क वन्धे मष ङ् बाधे ग्रथ्ये पक्ष क परिग्रहे ।
 पष ङ् स्त्रे हे मृष ग् सेकपूर्त्योश्च मृष दक्षः ।
 रलौ लृ लृ च पुथ्ये र भागे च प्युष कुत्सृजि ।
 ण्ठु सेके पूष दृष्टौ लक्ष भुक्ष ज भक्षणे ।
 भक्ष क च भिक्ष ङ् लाभार्थलोभोक्तिलिशि भाष् ङ् ऋ ।
 वाचि भेषु ज् चले भेषु ज् च भये भूष्णि-भूषणे ।
 भष् बुक्ते पिशुनोक्तौ मष् मुष् बधे मुष्य इर्किदि ।
 मुष ग् मूष् लुगटने मिष् श सृष्टे मिष् मृषु सेचने ।
 मृष क क्षान्तौ मृष ङ् ङ् मृष्य ज् च क मृक्ष मृक्षणे ।
 स्त्रे हने मृक्ष सङ्घाते मृक्ष रोषे च मोक्ष कि ।
 क्षेपे माक्षि सृष्टे येष् ङ् यले यक्ष क क्षहि ।
 यूप-रिष् बधे रूप जि च रूप्ये र्जि क्रुधि रूप क्तया ।
 जि रक्ष पालने रेष् ङ् ह्येवायामथ लूष्क बधे ।
 लुष् च स्त्रे लष क शिल्पयोगे लथ्य लष ज् सृष्टि ।
 लक्ष क ज् दर्शने ङ् कङ् लक्षालोचे विमिलिजौ ।
 ङ् व्याप्तौ विष गौ विप्रयोगे ऽथ विष् सेचने ।
 वृष् चाय क ङ् वृष् च प्रजनैश्च ऽथ वृक्ष ङ् ।
 वृत्तौ वक्ष-रोषसंहत्योर्वाक्षि काङ्क्षे ऽथ वष-शष ।
 शिष् बधे शिष्कप्रसर्जोपयोगे वेरतिशयने ।
 शिष् लृ धौ तु विशेषे क्षिष् क्षिषु दाहे क्षिषौ य लृ जि ।
 क्षेपे क्षिष् क च शुष्यौ लृ शोषे शिक्त ङ् शिक्तये ।
 शूष् ष्ष प्रसवे दृक्ष गमने षूर्क्ष सूर्क्ष तु ।
 अनादरे लृक्ष गत्यां लृष प्रसवे हृष हृष्य जि ।

इर तु यौ ह्ये जि प्रोक्तो ऽलीके ह्ये षड् सूर्यणे ।
 षड् ह्ये षड् स्वने ऽश्वानां षान्ताः षोडशकं शतम् ।

। श्री गुरुभ्यो नमः ॥

सान्तवर्गः ।

अस्तु भावे ऽस्य ईर्ष्ये अस् ज ऽपार्थे जि लास ड
उपवेशे शुभ्रसुखे कुभ्रसुत्क्षिपि च क्रसु ।
म्य हृ तोड् क्रस् कुसि कि च भासने कुस्य ईर्क्षि पि ।
कास् ड् कुशब्दे कुत्स क् ड् अवक्षेपे कस ज् गतौ ।
कसि कस् ल ड् शाते च ग्रस् कि ग्रसे ग्रस ग्लसु ।
ड् भक्षे लृ घसौ चाघ घसि ड् क्षरणे च्युस क् ।
हानौ चकास् क्षलु दीप्तौ जस्त् बधे ऽनादरे जसु ।
ईर्य मोक्षे जसि क् रक्षे जर्त्स भर्त्स च लङ् गिसि ।
चुम्बे योस ड् हृ तौ लास् ड् तुस ध्वाने त्वत् क् घृतौ ।
ग्रहे निषे घे त्सि कि भासि त्वस्य त्वसी ज् भये ।
तसि क्यलङ्कृतौ तस् दस्य ईर्तूत्क्षेपणे दसि क् ।
भासि दसि क् ड् दृशौ दंशे दास् ज् दाने दास् बधे ।
भ्रस् कुत्क्षेपे भ्रस् शु शोखे धूस् सूशे ध्वन्सु लृ ड् गतौ ।
भ्रंशे येस् पिस् गत्यां पिस् क् घट्टार्थे च पुस्य ईर् ।
विभागे ईर् सुस्य दाहे च प्रस् व ड् प्रसवे ततौ ।
यसि क् नाशे पस् क् यस ज् शान्तवत् पिसि कि त्विपि ।
पुंस्त्व मर्द् व्युसेर्हानौ विस्य क्षेपे क् ड् भर्त्स ज् ।
भर्त्स भस् लि द्युतौ चाघ आस् आस्य ड् दृशान्तवत् ।
भास् ड् दीप्तौ भ्यस ड् भीत्या मुस्य च्छिदि मसिर्द ई ।

परिमाणे परीणामे दूर्यसु यतने रस । शब्दे रास उः उः पि लसक् शिल्पयोगे लस स्त्रिषि ।
 क्रीडे व्रीस व्रुस् कि वधे वसक् स्त्रे इच्छिदोच यु । वसिर् सम्भे वसै औ निवासे वस च ल खृतौ ।
 वेस्त्रितौ श्वस् व लु प्राणे शस्त्रु र स्वप्ने उशस् वधे ।
 आङ् पूर्वास्तु शसिङ् शसु ङ् शसु ल ङ् डाशिषि स्मृताः ।
 शासु ल्लु शासने शन्सु हिंसास्तुर्योर्ष लृ षुसु ।
 मि निवासे ण्यसु भत्ते षस् लुर्स्वप्ने लृ खन्सु ङ् ।
 भ्रंशे ङ् खन्सु प्रसादे ङ्गस ङ्गस रवे हसे ।
 हासे हिस् धिक्कि हिंसे ते सान्ताः स्युः पञ्चषट्पिधा ।

हान्तवर्गः ।

अहि क् भासेऽहि ङ् गतेऽहं योग्यत्वेऽहं च पूजने ।
 ईह ङ् चेष्टे उहिर त्वर्दे ऊह ङ् तर्के ग्रहग्लह ।
 क्यादाने ग ग्रह ज च गर्ह गरह ङ् कुत्सने ।
 कि गर्ह च ङ् गाह विलोडे गुह्र ज संवृतौ ।
 चह क् लह शाठे ङ् जेह यत्नेऽथ शास्त्र जौ ।
 बन्धे लह ध तनह्र श हिंसे तुह दुहिरर्दने ।
 इह लजौ दुहि लृ द्रुहू जिघांसे दिह जौ लिपि ।
 दहौ दाहे दहिक् दीप्तौ दाहे द्राह ङ् जागरे ।
 निक्षेपे दहि दह दहौ शिह ङ् गत्यां बर्ह बलह ङ् ।
 स्मृतिहिंसादानवाचु मह पूजे महिक् त्रिषि ।

महिङ् एहौ तु मुह्य लृजि वैचित्ये मिहौ सिचि ।
 माह् ज्माने रिह् बधे जि ज् बहौ जन्मा रह् त्यजि ।
 रहि गत्वां लुहौ गार्ह्य ललिहौ ज् स्वादे क्वर्ह् बधे ।
 दीप्तौ वर्ह् वल्ह् ड् अष्टेय वल्हक् त्विपि टहि क्यपि ।
 टहि ध्वनर्ह्यौ टहि च टह् टह्यौ अ टह् टह्यमे ।
 वेह् माह् ड् यत्ने ऽथ वहि ड् एह्यौ वहि क् त्विपि ।
 वहै जौ प्रापणे ण् लृज् लृ उद्गारे णिह् य लृजि ।
 प्रीतौ णिह् क् स्नेहने षच्च कि शतौ षच् ज् ड् च ।
 लृ षच्च त्वपि च टह् टह् सतृह् स्तृह् य् बधे ।
 लृ खन्ह् ड् तु विखासे हकारान्तः शताहुकाः ।

अथ सौत्राः ।

कर्क हासे चकि भ्रान्तौ मर्क सर्पे तु सिक् सिचि ।
 मर्च्च ग्रहे कजि रुहे पजि रोधे मजि ध्वनौ ।
 मट सादे वटि सोये कुट छिटुड संहतौ ।
 वड आरोहणे कुत्तासृतौ पुत्त गतौ सत ।
 घाते सात्क सुखे उद्घ आघाते छद् संहतौ ।
 सुदि शोभे कप् चपले लुप् सादे रिफ् कुत्सने ।
 रिभ रवे स्तम्भ स्तम्भ स्तम्भ स्तम्भ ग्लु रोधने ।
 डिम हिसे धम ध्वाने पीय प्रीणन जर् गतौ ।
 तट्रि सादे मोह उल दाहे लुल विमर्दने ।
 स्यात् यल्ल तल गत्वा दृश् गतिस्मृत्योरश्च खने ।

भिष् रुग्जये दुष्भजने लुष हिंसन इत्यसौ ।
धातूनामिह सौत्वाणां द्विचत्वारिंशदीरिताः ।

इति स्मृतः सप्तदशशत्या षट्कोनषष्टया ।
धातुस्कन्धैर्बुधाः सेव्यः कविकल्पद्रुमः फलन् ।
विद्वद्भनेशशिष्येण भिषक्केशवसुनुना ।
तेने वेदपदस्थेन वोपदेवद्विजेन यः ।
स्वर्गगीर्वाणनार्यः सुरपतिमभितः शाब्दिकानां वरेण्यं
पाताले नागराजं भुजगयुवतयो यस्य गायन्ति कीर्त्तिम् ।
यस्तीर्णः शब्दपाथोनिधिमखिलमिमं गोष्पदं वा सुराद्रो
शिष्योऽकार्षीद्भनेशः कविकुलतिलकः कैशविर्बोपदेवः ॥

इत्याचार्यचक्रचूडामणिश्रीवोपदेवगोखामिविरचितः
कविकल्पद्रुमो नाम धातुपाठः समाप्तः ।

MAJUNDARA'S SERIES.

† দেবনাগর বর্ণপরিচয় (সংস্কৃত) /০	† Key to Easy Selections 1 0 0
† রঘুবংশ (মৌক) ১১০	Helps to Selections from the Modern English Literature 0 12 0
উত্তররামচরিত নাটক ঐ ১১০	Key to History and Geography of Bengal ... 0 8 0
† বেণীসংহার নাটক ,, ১১০	* Key to First Book of Reading ... 0 2 0
অভিজ্ঞান শকুন্তল নাটক ,, ১১	* Do. Second ... 0 4 0
মুদ্রারাক্ষস নাটক ... ,, ১১০	* Do. Third ... 0 5 0
রাজকটিক নাটক ... ,, ২১	* Do. Fourth ... 0 8 0
রত্নাবলী নাটক ... ,, ৫০	* Do. Fifth ... 0 10 0
কুমারসম্ভব ... ,, ১১০	* Do. Sixth ... 1 0 0
† ভট্টিকাব্য (সম্পূর্ণ) ,, ২১০	* Do. Presidency Reader Part I. ... 0 12 0
নৈবধচরিত (১১২ সর্গ) ,, ৫০	* Do. Part II. ... 12 0 0
কবিকল্পদ্রুম ... ১১০	Do. English Reader in Prose and Verse ... 1 0 0
কুমারসম্ভব (বাঙ্গালা) ... ১১০	* Do. Azinghur Reader No. I. ... 1 0 0
রাজকটিক নাটক ... ২১	† Do. Douglas's English Reader No. II. ... 0 4 0
রঘুবংশ ... ১১	Do. " No. III. ... 0 6 0
† রত্নাবলী নাটক ... ১১০	† Do. " No. IV. ... 0 7 0
† অভিজ্ঞান শকুন্তল নাটক ১১	† Do. " No. V. ... 0 8 0
বেণীসংহার নাটক ... ৫০	† Do. " No. VI. ... 0 8 0
† উত্তররামচরিত নাটক ... ৫০	† Key to Poetical English Reader No. I. ... 1 2 0
* মুদ্রারাক্ষস নাটক ... ১১	† Do. " II. ... 1 2 0
* ধারাপাতি ১০	† Do. " III. ... 1 4 0
* তৃতীয়ভাগ শিশুশিক্ষার অর্থ ১০	† Do. Moral-Class Book ... 1 0 0
* বোধোদয়ের অর্থ ... ৫০	† Do. English Reader No. I. ... 0 4 0
* কথামালার অর্থ ৫০	† Do. " No. II. ... 1 0 0
* আখ্যানমঞ্জরীর অর্থ-১ম ... ১০	† Do. " No. III. ... 1 0 0
" " " " ২য় ... ১০	† Do. " No. IV. ... 1 0 0
* চরিতাবলীর অর্থ ... ৫০	* English to Bengali, School Dictionary ... 1 0 0
* পদ্যপাঠের অর্থ-১ম ... ১০	Bengali to English, School Dictionary ... 1 0 0
" " " " ২য় ... ১০	Manual of the History of England ... 0 12 0
" " " " ৩য় ... ১০	† Questions and Answers of the History of British Empire ... 0 12 0
* নীতিবোধের অর্থ ... ১০	ঋজুব্যাখ্যা অর্থঃ প্রথম ভাগ
বাঙ্গালা ইতিহাসের প্রমোত্তর ৫০	ঋজুপাঠের অর্থ ইংরাজী ও
চাক্রপাঠের অর্থ-১ম ... ১০	বাঙ্গালা অনুবাদ সহিত ... ১০
" " " " ২য় ... ১০	ঐ ঐ ২য় ভাগ ... ১০
Key to Rudiments of knowledge 0. 4 0	* Student's physical Geography ... 0 4 0
Key to the History of India 0 12	A Book of Verses, hymns and Prayers ... 0 4 0
† Arithmetical Tables ... 0 1 0	

